

Dr. sc. Aleksandar Maršavelski*
Dr. sc. Bruno Moslavac**

OSVRT NA PRIJEDLOG OSME NOVELE KAZNENOG ZAKONA

U radu se daje kritički osvrt na Prijedlog Osme novele Kaznenog zakona, prema nacrtu iz rujna 2023., koja donosi niz novina, od kojih su dvije najznačajnije: uvođenje teškog ubojstva ženske bliske osobe (čl. 111.a KZ-a) i neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje (čl. 307.a KZ-a). Autori smatraju da je navedenu novu inkriminaciju femicida potrebno preformulirati u rodno utemeljeno ubojstvo žene te ga uvrstiti u čl. 111. KZ-a. Uvođenje femicida kao kvalifikatornog oblika ubojstva nije nužno, ali bi poslalo snažnu generalnopreventivnu poruku za taj najteži oblik nasilja nad ženama te olakšalo njegovo statističko praćenje. U vezi s tim smatraju važnim definirati rodno utemeljeno nasilje kao kvalifikatornu, odnosno podredno otegotnu okolnost kod svih kaznenih djela. Također, autori smatraju da se inkriminacija iz čl. 307.a KZ-a preklapa s kaznenim djelom povrede tajnosti postupka iz čl. 307. st. 1. KZ-a. Pritom predlažu izričito propisati pretežniji interes kao razlog isključenja protupravnosti ili će se on primjenjivati po analogiji s čl. 300. st. 2. KZ-a. Autori smatraju da bi trebalo odustati od predloženog dodatnog pooštavanja propisanih kazni kod spolnih delikata jer će stvoriti disbalans u odnosu na druga kaznena djela. Autori kritički analiziraju i preostale odredbe predložene Novele.

Ključne riječi: teško ubojstvo ženske osobe, femicid, neovlašteno otkrivanje sadržaja izvidne ili dokazne radnje, silovanje, spolno uznemiravanje, nasilje u obitelji, nametljivo ponašanje, napuštanje životinje

* Aleksandar Maršavelski, izvanredni profesor, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet; aleksandar.marsavelski@pravo.unizg.hr; ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6196-4212>

** Bruno Moslavac, zamjenik županijskog državnog odvjetnika u Županijskom državnom odvjetništvu u Bjelovaru, Kazneni odjel. Ovaj rad izrađen je sukladno odredbi čl. 101. st. 1. Zakona o državnom odvjetništvu (Narodne novine, br. 67/18, 21/22; dalje u tekstu: ZDO). Svi stavovi i mišljenja izneseni u radu isključivo su stavovi i mišljenja autora i ni na koji način ne predstavljaju stavove i mišljenja pravosudnog tijela u kojem je autor zaposlen niti to jesu. ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6848-780X>

1. UVOD

Od svojeg donošenja Kazneni zakon (KZ) izmijenjen je osam puta te je jednom ispravljen. Od rujna 2023. na e-Savjetovanju nalazi se prijedlog Osme novele Kaznenog zakona, kojom se nastavljaju zakonodavne aktivnosti u smjeru suzbijanja obiteljskog nasilja i nasilja nad ženama te daljnje zaštite žrtava predmetnih kaznenih djela. To zakonodavac nastoji postići prije svega kroz uvođenje femicida, odnosno samostalnog kaznenog djela teškog ubojstva bliske ženske osobe u članku 111.a Kaznenog zakona, što je tema koja je izazvala velike polemike u javnosti¹ te će zakonski prijedlog sigurno morati na doradu. Povod za propisivanje tog kaznenog djela jest evaluacijsko izvješće Grupe stručnjaka Vijeća Europe za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (GREVIO), koje navodi da je detaljna analiza slučajeva femicida u Hrvatskoj otkrila „*kako u mnogim od njih državne institucije nisu primijenile dostupne zakonodavne mjere za zaštitu žena od nasilja intimnih partnera*“²³ te je općenito kritično prema blagosti kažnjavanja u slučajevima nasilja nad ženama.

Druga tema koja je izazvala ne samo javnu polemiku nego i žestoku kritiku iz novinarskih, ali i stručnih krugova⁴ jest uvođenje novog kaznenog djela neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje (novi čl. 307.a KZ-a), kojim se u bitnome želi sankcionirati „curenje informacija“ iz nejavnog prethodnog kaznenog postupka odnosno istrage. Pritom se u Obrazloženju navodi da će se „*nastojati uspostaviti odnos pravne ravnoteže između probitaka kaznenog postupka s jedne strane i prava javnosti da kroz slobodu medijskog djelovanja o vođenju postupka dobije provjerene i objektivne informacije od javnog interesa*“. U predloženom čl. 307.a riječ je o klasičnom deliktu povrede obveze čuvanja tajne/tajnosti izdvojenog segmenta prethodnog kaznenog

¹ Predsjednik VSRH Radovan Dobronić u vezi s potrebom regulacije femicida izrazio je neslaganje s čitavim Kaznenim odjelom VSRH (VSRH, dopis br. Su II-62/2023-6 od 20. listopada 2023.).

² GREVIO, Osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO-a o zakonodavnim i drugim mjerama kojima se provode odredbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija): Hrvatska, Strasbourg, 6. rujna 2023., str. 23.

³ *Ibid.*, str. 59.

⁴ Na okruglom stolu „Tajnost istrage – narušavanje slobode medija i kazneni progon žrtava, okrivljenika i branitelja“ u organizaciji Centra za demokraciju i pravo *Miko Tripalo* i Hrvatskog novinarskog društva novinari su predloženo kazneno djelo doživjeli kao napad na novinarsku profesiju, sudac VSRH Damir Kos ocijenio ga je kao „nevješt pokušaj kastriranja medija“, a profesor Igor Martinović kao „udar na kritičku misao“. Buljan, I., Okrugli stol „Tajnost istrage“ – nevješt pokušaj vladajućih da kastriraju medije, Hrvatsko novinarsko društvo, 9. 10. 2023., <https://www.hnd.hr/okrugli-stol-tajnost-istrage-nevjest-pokusaj-vladajucih-da-kastriiraju-medijel>.

postupka u vidu istraživanja ili istrage kaznenog djela i počinitelja, premda zakonodavac upire u nejavnost tog dijela kaznenog procesa. Neometana istraga, lišena negativnih vanjskih utjecaja, garancija je nepristrane i pravične odluke ovlaštenog progonitelja u javnom interesu, državnog odvjetnika. Tekst ove odredbe također će morati na doradu ako zakonodavac od nje ne odustane pod pritiskom novinara, kao što je odustao za uvođenja kazne zatvora za klevetu te je potpuno izbrisao kazneno djelo sramoćenja, čime je jedan dio privatne sfere građana ostao kaznenopravno nezaštićen (osobito kada se radi o iznošenju osobnih ili obiteljskih prilika). Predloženo kazneno djelo trebalo bi pružiti zaštitu u toj sferi kada se radi o informacijama dobivenim u istrazi.

Javna polemika o femicidu i kažnjavanju „curenja informacija iz istraga“ praktično je zasjenila pooštavanje kaznenih okvira temeljnog i kvalificiranog oblika silovanja iz čl. 153. st. 1. i 2. Kaznenog zakona i teškog kaznenog djela protiv spolne slobode iz čl. 154. st. 1. Kaznenog zakona, koje će stvoriti značajan disbalans između propisanih kazni za pojedina kaznena djela. Konačno, ovim se izmjenama i dopunama jača kaznenopravna zaštita životinja uvođenjem kaznenog djela napuštanja životinje, a spremaju se i određene izmjene u općem dijelu KZ-a, o kojima će biti više riječi u nastavku.

2. IZMJENE U OPĆEM DIJELU

2.1. Okolnosti važne za odmjeravanje kazne

Posljedice koje je pretrpjela žrtva postaju jedna od okolnosti koje sud uzima u obzir prilikom odmjeravanja kazne (čl. 47. KZ-a). Značaj pojedine okolnosti hrvatski zakonodavac nije posebno istaknuo, sve su jednako vrijedne, stoga i nadalje vrijedi opće pravilo da predmetna okolnost može utjecati na to da kazna bude veća ili manja, u granicama propisane kazne. „Smjer vrednovanja i težinu činjenica odlučnih za odmjeravanje kazne određuje sud, kojemu je zakonskim putem dan širok prostor za odlučivanje i ocjenu.“⁵ Cijeneći da je kompletna Novela KZ-a iz 2023. usmjerena na dodatno ojačanje zaštite (žena) žrtava nasilja u obitelji, propisivanje posljedice kao okolnosti što se posebno vrednuje prilikom odmjeravanja kazne, očito usmjereno na odnosnu pojačanu zaštitu, stvorit će probleme u praksi. Baš zbog takva problema st. 3. § 46. njemačkog Kaznenog zakona zabranjuje dvostruko vrednovanje (*Verbot der Doppelverwertung*) okolnosti koje su zakonska obilježja bića kaznenog djela (*Merkmale des Tatbestandes*). Prilikom odmjeravanja kazne ne smiju se ponovno uzeti u obzir obilježja djela koja utvrđuju kaznenu odgovornost i temelj

⁵ BGH 10. 1. 2018 – 2 StR 150/15, t. 10.

su za određivanje kazne unutar zakonskog raspona. U širem smislu zabrana se odnosi i na redovite posljedice kaznenog djela.⁶ Posljedice koje su obilježje kaznenog djela predstavljaju skrivljene učinke kaznenog djela⁷. Zabrana dvostrukog vrednovanja konstitutivnih elemenata kaznenog djela nije apsolutna. Dopušteno je dvostruko vrednovanje kad se okolnost kao obilježje djela može stupnjevati.⁸ Težinu ugrožavanja⁹ ili povrede zaštićenog objekta kao posljedicu¹⁰ djela u širem smislu sud također može vrednovati kao zasebnu okolnost kod odlučivanja o kazni. Intencija je zakonodavca postrožiti kaznenu politiku, a preostaje promatrati reakciju sudske prakse.

2.2. Precizno određivanje minimalne udaljenosti kod sigurnosne mjere zabrane približavanja

Kazneni će sud prilikom izricanja sigurnosne mjere zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja iz čl. 73. KZ-a smjeti ubuduće odrediti da se osuđenik ne smije približiti žrtvi, drugoj osobi ili grupi osoba odnosno određenom mjestu na razdaljinu manju od 50 metara. „Na opisani način omogućit će se da odluke o sigurnosnoj mjeri u praksi budu prikladne za ostvarenje svrhe navedenog instituta.“¹¹ Novina je primarno usmjerena na dodatnu ili pojačanu zaštitu žrtve obiteljskog nasilja jer su sudovi u okviru sigurnosne mjere iz čl. 73. KZ-a, u situacijama kada nisu željeli iz raznoraznih razloga udaljavati počinitelja iz doma, presudama utvrđivali zabranu približavanja na udaljenost od tri ili pet metara uvažavajući okolnost da žrtva i počinitelj nakon pravomoćne osude nastavljaju živjeti u zajedničkom kućanstvu. Specifičan problem povezan s navedenim otvorenim pitanjem jest postupanje državnog odvjetnika kad određuje (čl. 98. st. 1. ZKP-a) mjeru opreza zabrane približavanja određenoj osobi (čl. 98. st. 1. t. 4. ZKP-a) kao supstitut za istražni zatvor, kada se u okviru prethodnog postupka dovijaju raznolikim¹² rješenjima upravo glede udaljeno-

⁶ Fischer, Thomas, *Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen*, 65. izdanje, C. H. Beck, München, 2018, str. 403.

⁷ Novoselec, Petar; Martinović, Igor, *Komentar Kaznenog zakona*, I. knjiga: opći dio, Narodne novine, Zagreb, 2019, str. 325.

⁸ *Ibid.*, str. 330–331. Tako primjerice VKS u presudi br. I Kž-318/2022-4 od 7. rujna 2022. zaključuje: „radi se o kvantitativnom i kvalitativnom zlostavljanju koje premašuje zlostavljanje potrebno da bi se ostvarilo obilježje kaznenog djela teško ubojstvo“.

⁹ Npr. „prodaja droge prema ukupno čak 6 osoba“ (ŽsBj br. K-31/2022-9 od 9. siječnja 2023.).

¹⁰ Npr. činjenica da su žrtve kaznenog djela objesne vožnje u cestovnom prometu zadobile tjelesne ozljede (OsVt broj 22 K-86/2021-9 od 4. studenoga 2021.).

¹¹ Nacrt Prijedloga, str. 3.

¹² 3 metra (ODOVt br. KP-DO-425/2021-9 od 20. prosinca 2021.); 20 metara (ODOPu-Po br. K-3254/2017-43 od 13. prosinca 2017., ODOPa br. KP-DO-168/2023-23 od 25. travnja

sti. Odredba čl. 99. st. 4. ZKP-a u vezi s tim pitanjem neprecizna je jer samo utvrđuje obvezu nadležnog tijela da odredi razdaljinu¹³ ispod koje se okrivljenik ne smije približiti određenoj osobi.

2.3. Proširenje kataloga kaznenih djela kod kojih je moguće izreći zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora

Novelom je proširen katalog kaznenih djela za koja je moguće izreći i primijeniti sigurnosnu mjeru zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora (čl. 76. KZ-a) uključivanjem kaznenih djela iz Glave XVIII. – Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece. Proširenjem je moguće navedenu mjeru izreći počinitelju bez obzira na visinu izrečene zatvorske kazne, pod uvjetom da kazna bude u potpunosti izdržana jer osuđeniku nije odobren uvjetni otpust (čl. 59. KZ-a). Potonje je temeljni zahtjev postavljen kroz odrednice čl. 76. st. 1. KZ-a, a u pogledu visine izrečene kazne zatvora – do sada je granica istom normom bila postavljena na razinu od pet godina ili više u slučaju osude zbog počinjenog kaznenog djela s namjerom, odnosno u trajanju od dvije godine za namjerno djelo s elementima nasilja ili bilo koje drugo kazneno djelo iz reda kaznenih djela protiv spolne slobode (Glava XVI. KZ-a) ili spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (Glava XVII. KZ-a).

2.4. Proširenje kataloga kaznenih djela za koja kazneni progon ne zastarijeva

„U kaznenom pravu vrijedi pravilo da sva kaznena djela zastarijevaju osim onih za koja je izričitom normom (međunarodnog, ustavnog ili zakonskog ranga) isključeno nastupanje zastare.“¹⁴ Katalog kaznenih djela za koja kazneni progon ne zastarijeva utvrđen je odredbama čl. 81. st. 2. KZ-a. Uvažavajući ponajprije propisivanje novog kaznenog djela teškog ubojstva bliske ženske osobe iz čl. 111. a KZ-a, a nastavno i teškog kaznenog djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta iz čl. 166. KZ-a, predložene izmjene rezultirale su i

2023.); 30 metara (ODOPa br. KP-DO-52/2021 od 3. veljače 2021.); 50 metara (ODOPa br. KP-DO-103/2022 od 19. ožujka 2022., ODOBj br. KP-DO-319/2021-12 od 17. svibnja 2021., ODOVt br. KP-DO-367/2020-11 od 16. rujna 2020.); 200 metara (ODOVt br. KPz-DO-45/2022-13 od 9. rujna 2022.).

¹³ Pravilnik o načinu izvršavanja mjera opreza (Narodne novine, br. 92/09, 66/14, 73/21) kao podzakonski akt također ne rješava navedeno pitanje.

¹⁴ Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo, Opći dio 1: kazneno pravo i Kazneni zakon, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016, str. 178.

izmjenama kojima je uvedeno i nezastarijevanje izvršenja kazne u odnosu na predmetna kaznena djela.

3. POTREBA UVOĐENJA TEŠKOG UBOJSTVA ŽENSKÉ OSOBE I RODNO UTEMELJENOG NASILJA

3.1. Uvod u femicid

U predloženoj se noveli, pomalo neočekivano, našla i odredba novog čl. 111.a pod naslovom „Teško ubojstvo ženske bliske osobe“, koja ima za cilj strože kažnjavanje *femicida*. Međutim, postoji raskorak između sadržaja predloženog članka, koji ubojstvo ženske bliske osobe tretira kao kvalificirani oblik ubojstva, i onoga što femicid zapravo jest, a to nije isključivo ubojstvo ženske bliske osobe, niti su sva ubojstva ženskih bliskih osoba femicidi. Pritom je inicijalni tekst prijedloga koji je Vlada Republike Hrvatske predstavila 13. rujna 2023. nosio naslov “Teško ubojstvo ženske osobe”, a sastojao se u ubojstvu ženske osobe koju je počinitelj već ranije zlostavljao, neovisno o tome je li u pitanju bliska osoba.¹⁵ Tom prvotnom verzijom došlo bi do beznačajnog proširenja kvalificiranog ubojstva na neke marginalne situacije. Dakle, samo devet dana kasnije u prijedlogu novele objavljenom u e-Savjetovanju u bitnome je izmijenjen tekst (a i naziv) ovog kaznenog djela, što upućuje na to da će zakonodavac u javnom savjetovanju i raspravi vjerojatno biti otvoren i za daljnje intervencije kako bi se pronašla odgovarajuća definicija za ovaj najteži oblik nasilja nad ženama.

Iako se femicid kao izraz u literaturi pojavljuje više od dva stoljeća,¹⁶ suvremenu definiciju femicida dala je *Diana Russell*¹⁷ kako bi upozorila na ubijanje žena od strane muškaraca zato što su ženskog spola. U tome leži ključna karakteristika femicida, a to je da se radi o rodno utemeljenom ubojstvu ženske osobe. Rodno utemeljeno nasilje (*gender based violence*) definirano je od strane Vijeća Europe Istanbulsom konvencijom kao „*nasilje usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene*“ (čl. 3.d.), pri čemu se nasilje nad ženama smatra „*kršenjem ljudskih prava i oblikom diskriminacije žena i označava sva djela rodno utemeljenog nasilja koja imaju za*

¹⁵ Vlada Republike Hrvatske, Nasilje nad ženama i nasilje u obitelji: Unaprjeđenje zaštite žrtava nasilja u sustavu socijalne skrbi, prezentacija, 13. rujna 2023.

¹⁶ Ritossa, Dalida; Škorić Marissabel, Abandoned and Forgotten? Violent Deaths of Previously Abused Female Victims in Croatia, Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, vol. 37, br. 3–4, str. 11.

¹⁷ Russell, Diana, Preface, u: Radford, Jill; Russell, Diana (ur.), *Femicide: The Politics of Women Killing*. New York: Twayne Publisher, 1992, str. XIV.

posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuju u javnom ili privatnom životu” (čl. 3.a.).¹⁸

Do 21. stoljeća femicid nije bio prepoznat u kaznenim zakonodavstvima prvenstveno iz tri razloga, tj. argumenata protiv njegova uvođenja. Prvi je notornog karaktera – femicid je ionako obuhvaćen kaznenim djelom ubojstva i njegovih kvalificiranih oblika. Drugi je da bi takvo kazneno djelo teško udovoljilo načelu zakonitosti.¹⁹ Treći je da bi femicid doveo u pitanje ustavnopravnu jednakost građana, tj. zabranu diskriminacije na osnovi spola odnosno roda.²⁰ Točno je da bi ubojstvo žene samo za sebe bilo ustavnopravno i konvencijski neprihvatljivo. Međutim, kada bi biće takva kaznenog djela sadržavalo tipične okolnosti koje femicid čine rodno utemeljenim ubojstvom iz kojih bi eksplicitno ili implicitno proizlazilo da je takvo ubojstvo ustvari rezultat diskriminatornog postupanja počinitelja, tada se ne bi moglo govoriti o diskriminatornoj zakonskoj odredbi. To proizlazi i iz čl. 4. st. 4. Istanbulske konvencije, prema kojem „*Posebne mjere koje su potrebne za sprečavanje i zaštitu žena od rodno utemeljenog nasilja neće se smatrati diskriminacijom u smislu ove Konvencije.*“ Osim toga, u Kaznenom zakonu već je sadržano jedno rodno uvjetovano kazneno djelo, a to je sakaćenje ženskih spolnih organa (čl. 116. KZ-a), te nitko nije dovodio u pitanje njegovu ustavnost, kao ni ustavnost teškog ubojstva djeteta ili maloljetne osobe u nekadašnjem čl. 91. toč. 1. KZ/97, gdje je dob bila jedini kriterij pojačane kaznenopravne zaštite, a da se pritom nije tražila ranjivost.

3.2. Poredbena iskustva u sankcioniranju femicida

Jedan je slučaj imao najveći utjecaj na uvođenje femicida u kaznena zakonodavstva, tendencije koja se najprije pojavila u zemljama Latinske Amerike. Interamerički sud za ljudska prava donio je 2009. godine presudu u slučaju *González i ostali protiv Meksika* (poznat i kao *slučaj Pamučno polje*) utvrdivši da je Meksiko odgovoran za kršenje zabrane diskriminacije, prava na život, prava na čovječno postupanje, prava na osobnu slobodu, prava na pošteno suđenje, prava djeteta i prava na sudsku zaštitu triju mladih žena, od kojih su

¹⁸ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN MU 3/18; dalje u tekstu: Istanbulska konvencija).

¹⁹ Rittossa, Škorić, *op. cit.* u bilj. 16, str. 13.

²⁰ Ovim su se argumentom vodili i suci VSRH u dopisu br. Su II-62/2023-6 od 20. listopada 2023.

dvije bile maloljetne, a koje su 2001. godine silovane i ubijene u pamučnom polju, gdje su njihova tijela pronađena, pod nerazjašnjenim okolnostima. Interamerički sud utvrdio je da su mlade žene bile odabrane kao žrtve zbog svojeg spola i da su bile podvrgnute posebno okrutnom postupku. Pritom su u istom polju pronađena tijela još pet žena koje su ubijene na sličan način pod nerazjašnjenim okolnostima. Prema mišljenju suda meksičke vlasti pravosudnom neučinkovitošću u takvim predmetima potiču nekažnjavanje nasilja nad ženama zanemarujući svoju pozitivnu obvezu da otkriju počinitelje ovih ubojstava i kazne ih, čime su poslale „poruku da se nasilje nad ženama tolerira i prihvaća kao dio svakodnevnog života“.²¹ Polazeći od tog koncepta, nakon niza zemalja Latinske Amerike – uključujući i najveće među njima: Brazil,²² Meksiko,²³ Argentinu,²⁴ Kolumbiju²⁵ i Peru²⁶ – femicid se od 2022. po prvi put javlja u zakonodavstvima europskih zemalja. Najprije su ga uveli Cipar²⁷ i Malta,²⁸ a zatim ove godine i Sjeverna Makedonija²⁹ te Belgija,³⁰ dok je diskusija o uvođenju tog kaznenog djela pokrenuta i u nizu drugih zemalja. Pritom su navedene zemlje uglavnom nastojale detaljno regulirati tipične okolnosti koje djelo čine femicidom kao kvalificiranim ubojstvom. Iznimke su Argentina i Sjeverna Makedonija, koje su predvidjele novu točku kod kvalificiranog oblika ubojstva kojom se strože kažnjava ubojstvo žene koje „uključuje rodno utemeljeno nasilje“,³¹

²¹ *Gonzalez i ostali protiv Meksika*, Interamerički sud za ljudska prava, predmeti br. 12.496, 12.497 i 12.498/2007 [2005], presuda od 16. studenog 2009. (§ 388.).

²² Kazneni zakonik Brazila (*Código Penal Brasileiro*), zakonski dekret br. 2.848 od 7. prosinca 1940., pročišćeni tekst s izmjenama i dopunama br. 13.344/2016, čl. 121. st. 2. i 2-a.

²³ Federalni Kazneni zakonik Meksika (*Código Penal Federal*), Zakon od 14 kolovoza 1931., pročišćeni tekst od 25. travnja 2023., čl. 325. (femicid).

²⁴ Kazneni zakonik Argentine (*Código Penal de la Nación Argentina*), zakon br. 11.179 od 29. listopada 1921., pročišćeni tekst od 15. siječnja 2021., čl. 104.a (femicid) i čl. 104.b (okolnosti kaznenog poošttravanja femicida).

²⁵ Kazneni zakonik Kolumbije (*Código Penal*), zakon br. 599 od 24. lipnja 2000., pročišćeni tekst od 22. prosinca 2021.

²⁶ Kazneni zakonik Perua (*Código Penal*), zakon br. 635 od 3. travnja 1991., pročišćeni tekst od 18. listopada 2023., čl. 108-b (femicid).

²⁷ Zakon o sprječavanju i borbi protiv rodnog nasilja i nasilja u obitelji i s njima povezanim pitanjima, Cipar, zakon br. L 115(I)/2021, pročišćeni tekst od 7. srpnja 2022., čl. 10.a.

²⁸ Kazneni zakonik Malte (Poglavlje 9), red Vijeća od 30. siječnja 1854., pročišćeni tekst od 21. srpnja 2023., čl. 211.a.

²⁹ Krivični zakonik (Službeni vjesnik Republike Makedonije br. 37/96, 80/99, 4/02,43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11,185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 41/14, 115/14,132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17 i 248/18 i Službeni vjesnik Republike Makedonije br. 36/23), čl. 123. st. 2. toč. 2-a.

³⁰ Zakon o sprječavanju i suzbijanju femicida, rodno uvjetovanih ubojstava i nasilja od 13. srpnja 2023., Kraljevina Belgija, čl. 4. st. 2.

³¹ Kazneni zakonik Argentine, *op. cit.*, čl. 80. st. 1. toč. 11.

odnosno „pri počinjenju rodno utemeljenog nasilja“,³² dok Belgija nije uvela posebno kazneno djelo, već ga je definirala za potrebe djelovanja svih osoba u javnom sektoru u njegovu suzbijanju, praćenju i edukaciji.

3.3. Femicid u Hrvatskoj i potreba uvođenja rodno utemeljenog nasilja u Kazneni zakon

U Hrvatskoj su znanstvenu diskusiju o femicidu pokrenule *Rittossa* i *Škorić*, koje su upozorile na problem u sudskoj praksi teških ubojstava bliskih ženskih osoba koje je počinitelj ranije zlostavljao, izražavajući pritom stav da uvođenje femicida onako kako je definiran u literaturi ne bi bilo u skladu sa zahtjevom *lex certa* načela zakonitosti.³³

Analizirajući dosadašnju sudsku praksu u vezi s čl. 111. Kaznenog zakona, možemo zaključiti da su tipični oblici femicida u najvećoj mjeri već obuhvaćeni, a to su:

- okrutna ubojstva žena, kao u slučaju počinitelja koji je najprije šakama oborio suprugu s invaliditetom, pa je polio benzinom i zapalio tako da je žrtva zadobila opekline 80 % tijela, od kojih je preminula četvrti dan u bolnici,³⁴ ili u primjeru počinitelja koji je svoju djevojku najprije tukao rukama i nogama po tijelu, onda je škarama ubo u glavu, vrat, prsa i leđa, da bi je na kraju zadavio (toč. 1.)³⁵
- ubojstvo ženske osobe ranjive zbog trudnoće, kao npr. u slučaju počinitelja koji je rukama zadavio svoju četiri mjeseca trudnu djevojku znajući za njezinu trudnoću (toč. 2.)³⁶
- ubojstvo ženskog djeteta, koje je ranjivo zbog dobi (toč. 2.)
- ubojstvo bliske ženske osobe koju je počinitelj već ranije zlostavljao, što je najtipičniji oblik rodno uvjetovanih ubojstava žena (toč. 3.)³⁷

³² Kazneni zakonik Sjeverne Makedonije, *op. cit.*, čl. 123. st. 2. toč. 2-a. Pritom je rodno utemeljeno nasilje definirano u čl. 122. st. 43. tog zakona.

³³ Rittossa, Škorić, *op. cit.* u bilj. 16, str. 13.

³⁴ VSRH br. I Kž 26/08-4 od 13. veljače 2008. Pritom je u predmetnom slučaju žrtva bila osoba s invaliditetom, pa bi se po važećem KZ-u radilo o stjecaju kvalifikatornih okolnosti uslijed ranjivosti zbog teže tjelesne ili duševne smetnje (toč. 2.).

³⁵ VSRH br. I Kž-394/98 od 8. prosinca 1998. U tom je predmetu počinitelj osuđen za obično ubojstvo jer nije utvrđena „naročita“ okrutnost, koja je uvedena stupanjem na snagu KZ/97 (o tome kritički Novoselec, Petar, Primjena blažeg zakona u slučaju izmjene obilježja kaznenog djela, HLJKPP 2/1999, str. 1029–1030), ali stupanjem na snagu KZ/11 brisan je pridjev „naročita“.

³⁶ VSRH br. I Kž 226/05-6 od 20. rujna 2005. (iako se po tadašnjem zakonu nije tražila „ranjivost“ žrtve, valja uzeti da je 4 mjeseca trudna žena u pravilu ranjiva zbog trudnoće).

³⁷ Iz istraživanja koje su provele *Škorić* i *Rittossa* na uzorku od 20 presuda županijskih sudova vidljivo je da su svi počinitelji ovog oblika teškog ubojstva bili muškarci, 73 % žrtava

- ubojstvo žene iz bezobzirne osvete kada postoji potpuni nesrazmjer u odnosu na povod za osvetu, kao npr. počinitelj koji je usmratio svoju suprugu jer je pokrenula brakorazvodnu parnicu,³⁸ ili ispaljivanje šest hitaca iz pištolja u leđa pjevačice u noćnom klubu zato što je odbila poziv da sjedne za njegov stol³⁹ (toč. 4.)
- ubojstvo žene iz mržnje zbog njezina spola ili rodnog identiteta, čime je osobito pokrivena mizoginija, koja je u praksi potpuno zanemarena, ali i druge osnove zločina iz mržnje iz čl. 87. st. 21. KZ-a, kojim su pokriveni i slučajevi interseksijskog diskriminatornog postupanja na štetu žena (toč. 4.)
- ubojstvo žene iz drugih niskih pobuda, kao što je ljubomora, pod uvjetom da je dovela do planiranog i promišljenog ubojstva, kao npr. u slučaju bivšeg supruga, koji je slijedio bivšu ženu i njezina partnera te je, kada ih je zatekao u spolnom činu u automobilu, ubio i nju i njega ispalivši sedam hitaca iz pištolja,⁴⁰ ili ubojstvo trudne partnerice radi izbjegavanja ženidbe⁴¹ (toč. 4.)
- ubojstvo žene radi prikrivanja drugog kaznenog djela nad njom, kao npr. ubojstvo žene nakon pokušaja silovanja⁴² (toč. 5.)
- itd.

Međutim, iz istraživanja teških ubojstava ranije zlostavljanih ženskih bliskih osoba koje su provele *Škorić* i *Rittossa* uočena je preblaga sudska kaznena politika kada se radi o primjeni fakultativnog ublažavanja kazne (najčešće zbog bitno smanjene ubojivosti i pokušaja) i utvrđivanja pojedinih olakotnih okolnosti (npr. dugogodišnji poremećeni odnosi između počinitelja i žrtve, neosuđivanost pored prekršajnih osuda za nasilje u obitelji itd.).⁴³ Sudjelovanje u Domovinskom ratu pojavljivalo se kao olakotna okolnost kod čak sedam teških ubojstava bliskih osoba koje je počinitelj ranije zlostavljao.⁴⁴

Osim toga, citirana praksa teških ubojstava na štetu žena nije dosljedna. U ovom radu analizirali smo svih 10 presuda ubojstva (čl. 110. KZ-a) i teškog ubojstva (čl. 111. KZ-a) žena donesenih u 2022. godini, uključujući i odluke po žalbi, a radi dobivanja najrecentnijih podataka o femicidu. Osobito je cilj

bile su njihove sadašnje ili bivše supruge, a sve žrtve osim jedne bile su ženskog spola. *Škorić*, *Marissabell*; *Rittossa*, *Dalida*, Teško ubojstvo ranije zlostavljane bliske osobe – izbor vrste i mjere kazne u sudskoj praksi, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* (Zagreb), vol. 29, broj 2/2022, str. 192.

³⁸ VSRH br. I KŽ-66/01-8 od 18. travnja 2001.

³⁹ VSRH br. I KŽ-134/01 od 25. travnja 2001.

⁴⁰ VSRH br. I KŽ- 352/94-3 od 3. lipnja 1994.

⁴¹ Novoselec, Petar (ur.), *Posebni dio kaznenog prava*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2011, str. 19. Kada se radi o ranjivoj trudnici, onda bi to bio i stjecaj kvalifikatornih okolnosti koji se uzima otegotno kod odmjerenja kazne.

⁴² VSRH br. I KŽ-459/99 od 25. kolovoza 1999. i VSRH br. I KŽ-732/99 od 2. veljače 2000.

⁴³ *Škorić*, *Rittossa*, *op. cit.* u bilj. 16, str. 195, 197, 204.

⁴⁴ *Ibid*, str. 198.

istraživanja bio identificirati jesu li na odgovarajući način uzete u obzir kvalifikatorne okolnosti koje imaju primarnu funkciju zaštite žena kao žrtava ovih kaznenih djela. U 60 % istraživanih presuda počinitelj su osuđeni za obično ubojstvo (čl. 110. KZ-a), a u 40 % za teško ubojstvo (čl. 111. KZ-a). Pritom se u najmanje 90 % presuda radilo o bliskim osobama – i to isključivo o bivšim i sadašnjim partnericama (70 % bivše, 20 % sadašnje partnerice) – upravo tipičnim femicidima kao rodno utemeljenim ubojstvima. U preostalom je predmetu ostalo sporno radi li se o bivšim ljubavnicima s obzirom na to da je ženina ljubomora utvrđena kao motiv počinjenja kaznenog djela ubojstva od strane supruga, a koja je pritom pomagala u ubojstvu navodne suparnice, koju je prethodno više puta verbalno i fizički napadala (prijetila joj da će je baciti u provaliju, ošamarila, prijetila joj pištoljem, a posljednji joj je put udarcem izazvala hematoma na oku).⁴⁵ Utvrđena činjenična stanja upućuju na to da je u svim analiziranim predmetima bilo mjesta za kvalifikaciji teškog ubojstva, dakle i u šest predmeta koji su kvalificirani kao obično ubojstvo, među kojima je i spomenuta presuda. U spomenutom je predmetu barem supruga trebala biti suđena za pomaganje u teškom ubojstvu, koje je bilo temeljito isplanirano (tijelo nije nikada pronađeno) upravo zbog motiva ljubomore.⁴⁶

U drugom od tih predmeta počinitelj je ubio bivšu suprugu zato što mu je htjela otkazati financijsku pomoć, što je postupanje iz koristoljublja, koje nije utvrđeno ni kao kvalifikatorna ni kao otegotna okolnost.⁴⁷

U trećem predmetu radilo se o običnom ubojstvu počinjenom prema supruzi koju je počinitelj rukama zadavio zbog ljubomore. Međutim, kako ju je usmratio tijekom međusobnog verbalnog sukoba, u vezi u kojoj su oboje bili ljubomorni, činjenice nisu u dovoljnoj mjeri upućivale na to da bi se radilo ljubomori kao niskoj pobudi u smislu čl. 111. toč. 4. KZ-a. Obrazloženje je fragmentarno, kao i polovica istraživanih presuda, koje su slabo obrazložene u dijelu koji se odnosi na odmjerenu kaznu, a olakotna okolnost da je okrivljenik htio izbjeći konflikt u kontradikciji je s utvrđenjem da se prethodno stalno svađao sa žrtvom. Ipak, ovdje je, izgleda, najveći problem u postupanju policije, koja je intervenirala neposredno prije ubojstva na poziv kćeri po uputi same žrtve. Naime, tom prilikom policija nije privela okrivljenog niti je poduzela druge mjere iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji⁴⁸ jer im je žrtva „rekla da ga voli i da ga puste“, a nakon što su otišli, počinitelj ju je zadavio.⁴⁹

⁴⁵ ŽsSB br. 3 K-6/2022-53 od 21. studenoga 2022.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ ŽsSt br. K-12/2019-79 od 14. veljače 2022.

⁴⁸ Vidi dužnosti policije kod obiteljskog nasilja u: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, usvojen Zaključkom Vlade RH od 19. lipnja 2019., str. 6–7.

⁴⁹ ŽsVG br. 11. Kzd-2/2020 od 11. travnja 2022.

U četvrtom predmetu počinitelj je također postupao iz ljubomore prema bivšoj partnerici, koja mu se odbijala vratiti i viđala se s drugima. Pred njezinu je kuću došao u noći čekajući jutro da izađe i onda je počeo kuhinjskom sjekirrom za meso udarati po glavi, što je kvalificirano kao pokušaj ubojstva (čl. 110. u vezi s čl. 34. KZ-a). Međutim, ljubomora u presudi nije na odgovarajući način utvrđena niti cijjenjena kao potencijalna kvalifikatorna ili otegotna okolnost.⁵⁰

U petom predmetu počinitelj je svakodnevno prijetio da će ubiti bivšu suprugu u razdoblju od kolovoza do studenog 2021., da bi je zatim i pokušao zadaviti u siječnju 2022., a suđen je za jedno produljeno kazneno djelo prijetnje prema bliskoj osobi (čl. 139. st. 2. i 3. u vezi s čl. 52. KZ-a) u stjecaju s pokušajem običnog ubojstva. Ne samo što prijetnja ovdje ne može biti produljeno kazneno djelo, jer se radi o kaznenom djelu protiv osobne slobode, nego je i sud propustio utvrditi da se očigledno radilo o prethodnom zlostavljanju u smislu čl. 111. toč. 3. KZ-a.⁵¹

Konačno, u šestom predmetu, koji je kvalificiran kao pokušaj običnog ubojstva od kojeg je dobrovoljno odustao, počinitelj je pozvao u stan, pa počeo daviti bivšu partnericu zbog ljubomore i zbog toga što je prekinula vezu s njim – što bi vrlo izgledno predstavljalo nisku pobudu koja ovdje nije ni kvalificirana ni cijjenjena otegotno.⁵² Osim toga, pogrešno je sud cijenio žaljenje okrivljenika kao olakotnu okolnost iako je ustvari negirao počinjenje djela (tvrdio je da se radilo o sado-mazo igri) te je od istraživanih predmeta ovdje izrečena najniža zatvorska kazna u trajanju od samo 2 godine.

Ako dođe do uvođenja novog čl. 111.a KZ-a kao teškog ubojstva ženske bliške osobe, najmanje pet od šest analiziranih predmeta koji su suđeni za obično ubojstva po predloženoj bi noveli predstavljalo kvalificirani oblik ubojstva, premda je za to bilo osnova i po postojećem pravnom okviru. Ipak, ovakva zakonodavna intervencija svakako bi dovela do strožeg kažnjavanja počinitelja i ondje gdje je po važećem zakonu bilo propusta, dok bi glede počinitelja koji su prema sadašnjoj sudskoj praksi osuđeni za teško ubojstvo sud morao uzeti kao otegotno stjecaj kvalifikatornih okolnosti. Što se tiče odnosa prema privilegiranom kaznenom djelu usmrćenja – npr. čedomorstvo ženskog djeteta – privilegirane okolnosti ovdje bi imale prednost (jako duševno opterećenje).⁵³

U preostala četiri predmeta s presudama za teško ubojstvo uglavnom nisu uočeni nedostaci u kvalifikacijama i obrazloženjima odmjerene kazne, uz iznimku jednog slučaja, gdje je roditeljstvo uzeto kao olakotna okolnost

⁵⁰ ŽsVG br. 11 K-5/2022-60 od 26. rujna 2022.

⁵¹ ŽsSB br. 2 K-9/2022-63 od 17. listopada 2022.

⁵² ŽsŠi br. K-2/2022-11 od 14. lipnja 2022.

⁵³ Drukčije Roksandić, Sunčana, Oblici femicida u Hrvatskoj i prevencija nasilja nad ženama, Autograf, 19. 10. 2023.

kod pokušaja ubojstva supruge s kojom počinitelj ima dvoje djece.⁵⁴ U drugim predmetima sudovi su to ispravno uzimali kao otegotnu okolnost upravo zbog posljedica koje takvo djelo ima i na djecu.⁵⁵ Slično kao u spomenutom istraživanju *Škorić* i *Rittosse*, i ovdje je uočena izrazita blagost kažnjavanja kada se radi o kaznenim djelima počinjenim u pokušaju te je prosječna izrečena kazna 4,2 godine, dok je za dovršeno ubojstvo ona 21 godinu. Inače, u 70 % predmeta utvrđena je smanjena ubojivost počinitelja, što je uzimano kao olakotna okolnost, od čega je samo jedna bitna, što je dovelo i do izricanja sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja. U samo još jednom predmetu izrečena je sigurnosna mjera – i to zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja. Obvezni psihosocijalni tretman nije izrečen ni u jednoj presudi, a njegova potreba pogotovo je vidljiva u predmetima gdje su izricane blage kazne zbog toga što je djelo ostalo u pokušaju, pa se može očekivati relativno brzo puštanje počinitelja na slobodu.

Ono što valja izdvojiti kao pozitivnu praksu u istraživanim presudama jest da ni u jednoj sud nije u obzir uzeo sudjelovanje u Domovinskom ratu kao olakotnu okolnost, nasuprot ranije dominantnoj praksi, koja je to utvrđivala kao olakotnu okolnost u predmetima nasilja nad ženama sve do kraja 2021. godine.⁵⁶ Iako je namjera zakonodavca bila da se odgovarajuće sankcionira ovaj najteži oblik rodno utemeljenog nasilja nad ženama, predloženoj odredbi čl. 111.a KZ-a valja uputiti kritiku. Naime, iako se njome sankcionira najtipičniji oblik femicida, nesporno je da se njime sankcioniraju i situacije koje ne predstavljaju rodno utemeljeno ubojstvo. Za razliku od ubojstava bivših i sadašnjih partnerica, koja u pravilu jesu femicidi, ubojstvo npr. majke, sestre ili kćeri može, ali ne mora, predstavljati kvalificirano ubojstvo, već će to ovisiti o okolnostima slučaja. S druge strane, predloženom odredbom ne sankcioniraju se rodno utemeljena ubojstva žena koje nisu bliske osobe, kao npr. ubojstvo žene koju je počinitelj tek upoznao i ubio je nakon što je odbila spolni odnos s njim. Stoga bi predloženu odredbu čl. 111.a KZ-a trebalo preformulirati na način da se njime sankcionira rodno utemeljeno ubojstvo ženske osobe, ili bolje kao posebnu točku ili stavak u čl. 111. KZ-a. Naime, ako femicid postane posebno kazneno djelo, teško ubojstvo najvećim će dijelom postati teško ubojstvo muške osobe, pa bi bilo bolje da se i ovaj oblik propiše pod teškim uboj-

⁵⁴ ŽsŠi br. K-3/2022-10 od 6. svibnja 2022.

⁵⁵ ŽsSB br. 2 K-9/2022-63 od 17. listopada 2022.; ŽsBj br. K-13/2022-99 od 13. siječnja 2022.; ŽsSt br. K-13/22 od 10. listopada 2022.

⁵⁶ Posljednja takva presuda bila je presuda ŽsSB br. 3 K-5/2021-59 od 16. prosinca 2021., gdje je sud uzeo kao olakotnu okolnost sudjelovanje u Domovinskom ratu – čak unatoč tome što je počinitelj obukao majicu i jaknu svoje bivše postrojbe „Tigrovi“ kada je ubijao svoju suprugu. Suđen je za obično ubojstvo (čl. 110. KZ-a), iako je utvrđeno da je prethodno prijetio supruzi i bio agresivan prema njoj, a i prije nego što ju je ubio, držao ju je dva sata na nišanu s puškom.

stvom. Međutim, važnije od uvođenja femicida jest u čl. 87. KZ-a definirati rodno uvjetovano nasilje kao kvalifikatornu okolnost, a podredno kao otegotnu okolnost kod svih drugih kaznenih djela, na sličan način kao što je to definiran zločin iz mržnje (čl. 87. st. 27. KZ-a). Naime, ni u jednoj od istraživanih presuda sudovi nisu uzeli kao otegotnu okolnost činjenicu da se radi o rodno utemeljenom nasilju.⁵⁷ Kod definiranja rodno utemeljenog nasilja može poslužiti citirana definicija iz čl. 3.a Istanbulske konvencije, ali ona će teško zaživjeti u praksi ako se ne dopuni interpretativnom odredbom koja bi sadržavala tipične okolnosti rodno utemeljenog nasilja koje bi se uzimale kao otegotne ondje gdje nisu propisane kao kvalifikatorne, a počinjenje djela prema ženskoj bliskoj osobi samo je jedna od njih. Takva interpretativna odredba mogla bi glasiti: *Kod utvrđivanja obilježja rodno utemeljenog nasilja nad ženama osobito će se cijeliti okolnost da je djelo počinjeno od strane muške osobe, prema bliskoj osobi, osobi koju je počinitelj već ranije zlostavljao, ranjivoj osobi, osobi koja se nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti, ili je djelo počinjeno u okolnostima spolnog nasilja ili zbog prakse koja žene stavlja u neravnopravan položaj.* Pritom nijedna od navedenih okolnosti ne bi sama za sebe bila automatski kvalifikatorna ili otegotna, već bi to bilo podložno ocjeni suda. Ipak, kada se one utvrde, izbjegao bi se nepotrebnii stjecaj kvalifikatornih okolnosti kod femicida u odnosu na teško ubojstvo (čl. 111. KZ-a) jer bi te okolnosti bile pobrojane u čl. 87. KZ-a.

Opća odredba o rodno uvjetovanom nasilju nad ženama važna je i za druge oblike femicida, koje ne bi ni bilo moguće definirati kao teško ubojstvo. Naime, sve se više govori o tzv. *neizravnom femicidu*, koji se definira, između ostalog, kao izazivanje smrti žene zbog štetnih ili loših praksi (povezanih npr. s pobačajem), ili smrt zbog zanemarivanja, zlostavljanja ili namjernih radnji (kao npr. trgovanje ženama) bilo od strane pojedinca bilo od strane država.⁵⁸ Radi se o fenomenu koji zapravo pod određenim okolnostima predstavlja nehajno prouzročenje smrti žene ili sudjelovanje u samoubojstvu žene.⁵⁹ U svakom slučaju, uvođenje femicida u Kazneni zakon poslat će snažnu generalnopreventivnu poruku za taj najteži oblik nasilja nad ženama te olakšati statističko praćenje tog kaznenog djela. Upravo je to još jedan razlog da ga se ispravno formulira kako se ne bi dobili pogrešni statistički podaci o femicidu.

⁵⁷ U jednom je predmetu prvostupanjski sud kao otegotno cijenio društvenu opasnost takva oblika kriminaliteta počinjenog na štetu supružnika (ŽsŠi br. K-3/2022-10 od 6. svibnja 2022.). Iako je ovdje sud vjerojatno mislio na rodno utemeljeno nasilje nad ženama, pogrešno se izrazio, pa je to žalbeni sud ocijenio kao nedopušteno dvostruko vrednovanje kvalifikatorne okolnosti iz čl. 111. toč. 3. KZ-a (VksRH br. I Kž.287/2022 od 1. ožujka 2023.).

⁵⁸ *Report of the Special Rapporteur on Violence Against Women, its Causes and Consequences* (n 172) [16].

⁵⁹ Vidi npr. čl. 4. § 2. t. 3° Zakona o sprječavanju i suzbijanju femicida, rodno uvjetovanih ubojstava i nasilja Kraljevine Belgije od 13. srpnja 2023.

4. PROMJENE U SFERI SPOLNIH DELIKATA

4.1. Pooštavanje kazni za silovanje i teška kaznena djela protiv spolne slobode

Stupanjem Kaznenog zakona na snagu spolni su delikti reformirani iz temelja te se Hrvatska svrstala u red najprogresivnijih zemalja u tom području.⁶⁰ Zbog dijela pravosudne prakse u kojem se pojavljuju pogrešne (blage) kvalifikacije seksualnih delikata, 2019. godine dotadašnji je spolni odnošaj bez pristanka (čl. 152. KZ-a) postao temeljni oblik kaznenog djela silovanja (st. 1.) te su postrožene kazne. Jedan od zaključaka ranijeg istraživanja o učincima novele iz 2019. bilo je da, „*ako se ne poduzmu druge mjere kako bi se osigurala ispravna primjena zakona, i dalje će se u praksi pojavljivati učestale blaže kvalifikacije zbog njihova 'lakšeg' dokazivanja*“.⁶¹ To se i dogodilo te je zbog istih razloga pred nama nova zakonodavna intervencija pooštavanja kaznenog okvira u sferi spolnih delikata, koja će dodatno podilaziti pogrešnim kvalifikacijama u praksi – gdje se slučajevi u kojima postoji sila, odnosno prijetnja napadom na život ili tijelo, podvođe pod temeljni oblik silovanja, koji je po svojem sadržaju samo spolni odnošaj bez pristanka. Predloženi novi kazneni okviri u čl. 153. KZ-a od tri do osam godina zatvora za temeljni oblik (st. 1.) te pet do dvanaest godina zatvora za kvalificirani oblik (st. 2.) nerazmjerno su visoki u odnosu na čitav niz drugih kaznenih djela. Među njima su daleko teži oblici rodno utemeljenog nasilja, kao što je npr. prebijanje supruge na smrt (koju počinitelj ne želi), što je teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti, za koju je propisana kazna zatvora, ili spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158. st. 1. KZ-a), s istim minimumom od 3 godine zatvora kao za spolni odnošaj bez pristanka odrasle osobe (čl. 153. st. 1. KZ-a). Temeljni oblik u st. 1. i kvalificirani oblik u st. 2. praktično sadrže dovoljno visoke kaznene okvire i da obuhvate teška kaznena djela protiv spolne slobode (čl. 154.), za kojima gotovo da prestaje potreba. Međutim, i u čl. 154. st. 1. povišen je kazneni okvir na 5 do 12 godina zatvorske kazne (u odnosu na dosadašnjih 3 do 10 godina).⁶²

Osim toga, s obzirom na to da u ovom radu predlažemo definiranje rodno utemeljenog nasilja nad ženama kao kvalifikatorne odnosno podredno otegot-

⁶⁰ Maršavelski, Aleksandar; Juras, Damir, Kritička analiza prijedloga pete novele Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 26, br. 2, 2019, str. 543; Turko-
vić, Ksenija; Maršavelski, Aleksandar, Kaznena djela protiv spolne slobode, u: Cvitanović *et al.*, Kazneno pravo: posebni dio, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2018, str. 211.

⁶¹ Maršavelski, Juras, *op. cit.*, str. 546.

⁶² Osim toga, postrožen je i zakonski minimum kazne za spolnu zlouporabu djeteta starijeg od 15 godina (čl. 159. st. 1. KZ-a) na kaznu zatvora od tri do osam godina.

ne okolnosti, za pooštavanjem kaznenog okvira ne bi bilo ni potrebe jer se kod spolnih delikata u pravilu radi o rodno utemeljenom nasilju.

4.2. Spolno uznemiravanje (čl. 156. KZ-a)

Kod uvođenja kaznenog djela spolnog uznemiravanja u Kaznenom zakonu iz 2011. smatralo se da uznemiravanje mora biti ponovljeno kako bi se razgraničilo od prekršaja.⁶³ Međutim, iz uporabe trajnog glagola „uznemirava“ proizlazi i obilježje trajnosti, pa se ne mora nužno raditi o višekratnom uznemiravanju, nego uznemiravanje može biti jednokratno, ali trajati dulje vrijeme,⁶⁴ kao u primjeru 6-satnog spolnog uznemiravanja od strane nadređenog policijskog službenika.⁶⁵ Predložena zakonodavna intervencija kod kaznenog djela iz čl. 156. st. 1. KZ-a usmjerena je na uklanjanje navedenog trajnog glagola, koji je u praksi bio pretpostavka ponovljenog postupanja kao uvjeta za utvrđivanje kaznene odgovornosti.⁶⁶ Korelira s istovremenim brisanjem⁶⁷ spolnog uznemiravanja kao pojavnog oblika nasilja u obitelji iz čl. 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22; dalje u tekstu: ZZNO). Spolno uznemiravanje bliske osobe isključivo se i izrijekom uvrštava u zakonski opis kaznenog djela i tako stupanj društvene zaštite od takva oblika protupravnog postupanja podiže na višu razinu. *De lege ferenda*, treba propisati veći maksimum kazne za spolno uznemiravanje na štetu bliske osobe jer je počinjenje djela na štetu bliske osobe u pravilu kvalifikatorna okolnost (npr. čl. 117. st. 2. KZ-a, čl. 118. st. 2. KZ-a, čl. 119. st. 2. KZ-a, čl. 139. st. 3. KZ-a, čl. 154. st. 1. t. 1. u vezi sa čl. 153. st. 1. KZ-a). Sadašnja gornja granica od dvije

⁶³ Turković, Ksenija i dr., Komentar Kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2013, str. 212.

⁶⁴ Munivrana, Maja, Kaznenopravna zaštita od spolnog uznemiravanja, u: Grgurev, Ivana; Potočnjak, Željko (ur.), Pravna zaštita od spolnog uznemiravanja, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021, str. 129–130.

⁶⁵ U prvom stupnju Općinski sud u Vukovaru oslobodio je okrivljenika – o tome kritički Munivrana, *ibid.*, str. 130–131.

⁶⁶ Nacrt Prijedloga, str. 3.

⁶⁷ Kao potvrda i daljnji iskorak politike nulte tolerancije na nasilje, koja se ogleda u usporednim, sadržajno i vremenski međusobno neraskidivo povezanim izmjenama ZZNO/17 i KZ/11 u cilju unaprjeđenja zakonodavnog okvira zaštite od nasilja u obitelji, ovim Zakonom predlaže se iz definicije nasilja u obitelji, sadržane u čl. 10. ZZNO/17, ukloniti spolno uznemiravanje. Na taj način otklanja se mogućnost prekršajne odgovornosti za slučaj spolnog uznemiravanja između osoba na koje se primjenjuje ZZNO/17, a koje ulaze u krug bliskih osoba, sukladno odredbama KZ/11. Pratećim izmjenama KZ/11 osigurat će se kaznena odgovornost za sve slučajeve spolnog uznemiravanja počinjenog prema bliskoj osobi, čime će se stupanj društvene zaštite od takva oblika protupravnog postupanja podići na višu razinu. Nacrt Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, str. 3.

godine zatvora nije primjerena. To je moguće ostvariti izdvajanjem u poseban oblik djela modaliteta izvršenja spolnog uznemiravanja prema bliskoj osobi ili, uvažavajući činjenicu da počinitelj više ne može odgovarati prekršajno, jednostavno postrožiti kaznu barem na tri godine zatvora.

5. KAZNENO DJELO NEOVLAŠTENO OTKRIVANJE SADRŽAJA IZVIDNE ILI DOKAZNE RADNJE

Tajnost u kaznenom postupku bila je zaštićena i do sada, kroz inkriminacije odavanja službene tajne (čl. 300. KZ-a) i povrede tajnosti postupka (čl. 307. KZ-a). Predložena novela propisuje novo kazneno djelo „*neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje, kojim će se nastojati uspostaviti odnos pravne ravnoteže između probitaka kaznenog postupka s jedne strane i prava javnosti da kroz slobodu⁶⁸ medijskog djelovanja, o vođenju postupka dobije provjerene i objektivne informacije od javnog interesa⁶⁹⁻⁷⁰*“.

5.1. Zaštitni objekt nove inkriminacije

Interes javnosti sukobljava se sa tajnošću (prethodnog) kaznenog postupka do mjere da je nužna intervencija kaznenog prava. Nesuglasica je toliko ozbiljna da se aktiviraju mehanizmi represivnog aparata jer se protupravnim ponašanjem neodgovornog sudionika procesa povrjeđuju prava⁷¹ okrivljenika te društvene vrijednosti⁷² do granice da se njihova zaštita ne može ostvariti bez

⁶⁸ Ostvarivanje slobode izražavanja obuhvaća dužnosti i odgovornosti, stoga može biti, između ostaloga, podvrgnuto formalnostima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni, primjerice, radi sprječavanja zločina (kaznenih djela). Čl. 10. 1. (Europske) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine, Međunarodni ugovori 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17).

⁶⁹ Javni je interes pojam koji se često koristi u pravničkom jeziku (npr. u kaznenom procesnom pravu u § 153. StPO-a) i namijenjen je karakterizaciji interesa opće javnosti u odnosu na pojedinačne interese. Zahtjevi javnog interesa u pojedinačnim slučajevima mogu se dobiti samo iz cjelovitog sagledavanja značenja i svrhe konkretnog propisa. Riječ je o neodređenom pravnom pojmu, čije se pretpostavke u pravilu mogu provjeriti na sudu u slučaju spora. Creifelds, Carl, *Rechtswörterbuch*, 23. novoizmenjeno izdanje, C. H. Beck, München, 2019, str. 1045.

⁷⁰ Nacrt Prijedloga, str. 2.

⁷¹ Ističe se prikupljanje, korištenje i zaštita osobnih podataka za potrebe kaznenog postupka (čl. 186. do 188.g ZKP-a). Usp. s čl. 263. st. 3. ZKP-a.

⁷² Javnost se može isključiti iz cijele rasprave ili njezina dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, posebno ako se sudi maloljetnicima, ili radi zaštite privatnog života stranaka, ili u bračnim sporovima i

kaznenopravne prisile. Europski sud za ljudska prava zaključio je u predmetu *Bédat protiv Švicarske* da su „*interesi zaštićeni zabranom otkrivanja podataka obuhvaćenih tajnošću kaznenog postupka: autoritet i nepristranost pravosuđa, učinkovitost istrage kaznenog djela te pravo okrivljenika na presumpciju nevinosti i zaštitu njegova privatnog života. Tajnost istrage usmjerena je na zaštitu, s jedne strane, interesa kaznenog postupka predviđanjem opasnosti od dogovaranja i opasnosti od neovlaštenog mijenjanja ili uništenja dokaza, te, s druge strane, interesa okrivljenika, osobito iz kuta presumpcije nevinosti i, općenito, njegovih ili njezinih osobnih odnosa i interesa. Takva tajnost također je opravdana potrebom da se zaštite procesi formiranja mišljenja i donošenja odluka unutar pravosuđa.*“⁷³ Zaštita urednog funkcioniranja represivnog aparata pomaknuta je na najraniji stadij kaznenog procesa, prethodni postupak, i usmjerena na izdvojeni segment toga dijela procesa. Kroz razdoblje kada je kazneni postupak imao sudsku istragu objektivno nije bilo potrebe za sličnim posebnim kaznenim djelom jer je pravno povijesno egzistirala i postoji i nadalje zaštita kaznenog postupka pred sudom⁷⁴ u dijelu tajnosti procesa ili određenog njegova dijela. Međutim, zakonodavac se sada odlučio napraviti odmak od funkcionalne zaštite prethodnog kaznenog postupka kao jedinstvene cjeline što se sastoji od više faza: izvidi, istraživanje, istraga, optuživanje (čl. 204. do čl. 366. ZKP-a, Glava XVI. – XIX. ZKP-a). Neometana istraga, lišena negativnih vanjskih utjecaja bilo kakve vrste i od strane bilo kojeg pojedinca, garancija je nepristrane⁷⁵ i objektivne odluke državnog odvjetnika kao mandatarata kaznenog progona u javnom interesu.

postupcima u svezi sa skrbništvom i posvojenjem, ili radi čuvanja vojne, službene ili poslovne tajne i zaštite sigurnosti i obrane Republike, ali samo u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima u kojima bi javnost mogla biti štetna za interese pravde (čl. 117. st. 2. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14; dalje u tekstu: Ustav RH). „Isključenje javnosti iz cijele sudske rasprave ili njezina dijela mora biti stroga iznimka. Postupovni (procesni) propisi poput ZKP-a i ZPP-a pobliže uređuju pretpostavke pod kojima javnost smije biti isključena.“ Crnić, Ivica, Ustav Republike Hrvatske u praksi, Organizator, Zagreb, 2018, str. 844.

⁷³ *Bédat protiv Švicarske*, zahtjev br. 56925, presuda od 29. ožujka 2016.

⁷⁴ Povreda tajnosti postupka, čl. 307. KZ-a.

⁷⁵ V. Opinion No. 9 (2014) of the Consultative Council of European Prosecutors to the Committee of Ministers of the Council of Europe on European norms and principles concerning prosecutors.

5.2. Istraživanje poveznica s kaznenim djelom povreda tajnosti postupka

Zakonski opis novog kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a djelomično se preklapa s obilježjima kaznenog djela povreda tajnosti postupka jer se postojeća inkriminacija iz čl. 307. KZ-a u pogledu stadija kaznenog postupka referira također na prethodni kazneni postupak, što je dio predmeta zaštite i prijedloga nove inkriminacije. Prijedlog ima dva oblika, s više modaliteta, od kojih je ovdje interesantan pojavni oblik iz čl. 307. st. 1. KZ-a u dijelu neovlaštenog otkrivanja nečega što je počinitelj djela saznao u prethodnom kaznenom postupku. Razlika je u zahtjevu iz čl. 307. KZ-a da je otkriveni sadržaj proglašen tajnom na temelju zakona ili odluke utemeljene na zakonu, dok se u slučaju djela iz čl. 307.a KZ-a govori o nejavnom sadržaju te se upućuje na točno određeni sadržaj i odabrane segmente prethodnog kaznenog postupka: izvide i dokazne radnje.

Provedenim istraživanjem kroz jedinstveni informacijski sustav za upravljanje i rad na državnoodvjetničkim predmetima (CTS⁷⁶) i jedinstveni informacijski sustav za upravljanje i rad na sudskim predmetima (eSpis⁷⁷) utvrđeno je da su u razdoblju od 1. listopada 2013. do 1. listopada 2023. u Republici Hrvatskoj podnesene 163 kaznene prijave protiv poznatih počinitelja zbog kaznenog djela povreda tajnosti postupka te još 27 prijava protiv nepoznatih počinitelja. Ogroman broj navedenih prijava odbačen je (87,89 %), a istraživanjem dostupne sudske prakse kaznenih sudova utvrđeno je da su u referentnom razdoblju podignute 23 optužnice, da je doneseno 13 presuda (od kojih jedna oslobađajuća,⁷⁸ nepravomoćna) i da je osuđeno 16 osoba kao počinitelji kaznenog djela iz čl. 307. KZ-a. Po modalitetima djela deset počinitelja povrijedilo je tajnost prethodnog kaznenog postupka, tri su neovlašteno otkrila detalje iz postupka pred sudom i tri su bez dozvole suda objavila tijekom kaznenog postupka prema djetetu (čl. 307. st. 2. u vezi sa stavkom 1. istoga članka KZ-a). Od osuđenika koji su povrijedili tajnost prethodnog kaznenog postupka radnja se djela u sedam slučajeva odnosila na izvide kaznenog djela i u tri slučaja na ođavanje tajne u pogledu provedene dokazne radnje pretrage,⁷⁹ s tim da je jedan počinitelj protupravnom radnjom obuhvatio i sadržaj izvida i sadržaj dokazne

⁷⁶ Čl. 1. st. 1. Poslovnika državnog odvjetništva (Narodne novine, br. 128/19; dalje u tekstu: Poslovník).

⁷⁷ Čl. 2. st. 1. Pravilnika o radu u sustavu eSpis (Narodne novine, br. 35/15, 123/15, 45/16, 29/17, 112/17).

⁷⁸ OsPa br. K-277/2021-26 od 26. travnja 2023.

⁷⁹ OsVž br. 16 K.188/16-3 od 26. travnja 2016.; OsVž br. 14 K-484/17-24 od 26. travnja 2019.; OsVž br. 10 K-207/19-2 od 23. svibnja 2019.

radnje ispitivanja u svojstvu okrivljenika.⁸⁰ U većini slučajeva presudom su izdani kazneni nalozi, tako da ne sadrže detaljnije obrazloženje krivena. Usporedimo li podatke o pravomoćnim osudama s ukupnim brojem prijava protiv poznatih počinitelja, dolazimo do zaključka da je osuđeno 9,82 % prijavljenih osoba. Preklapanje s obilježjima novog kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a bilo bi u 43,48 % osuda, što je značajan postotak. Buduća sudska praksa morat će pronaći balans između ravnovjesja interesa zaštićenih odrednicama čl. 307.a KZ-a i od ranije važećeg čl. 307. st. 1. KZ-a. Važno je istaknuti da se povreda tajnosti postupka „tumači u skladu s iznimkom koja je propisana za kazneno djelo odavanja službene tajne iz članka 300. Kaznenog zakona, gdje se propisuje da nema kaznenog djela kada je ono počinjeno u pretežito javnom interesu“.⁸¹

5.3. Zatvorenost („nejavnost“) prethodnog kaznenog postupka

Nejavnost prethodnog kaznenog postupka tumači tako da „javnost nema pravo biti prisutna radnjama kaznenog postupka, ali isto tako da je i uvid javnosti u ono što se događa u kaznenom postupku ograničen. Ovakvim zakonskim uređenjem, štiti se pretpostavka okrivljenikove nedužnosti, pravo privatnosti okrivljenika i drugih sudionika kaznenog postupka, objektivno utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku, neovisnost i nepristranost suda te pravo na pravični postupak.“⁸² Riječ ili izraz „nejavnost“ uopće ne postoji u rječničkoj bazi podataka. Na temelju Ustava u Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo te je to jezik i pismo na kojem se pišu propisi.⁸³ Ispravno je stoga govoriti o zatvorenosti kao svojstvu prethodnog kaznenog postupka, što znači da ga karakterizira upravo činjenica da nema svatko pristup. Obavješćavanje javnosti o razvoju situacije tijekom istraživanja prijave kaznenog djela i počinitelja sekundarni je aspekt, neusporediv s važnošću prikupljanja dokaznog materijala nužnog za donošenje odluke o podizanju optužnice ili odbacivanju prijave. Isključivo točno određenim sudionicima dopušten je utjecaj na tijek i napose sadržaj navedene osjetljive faze istraživanja obavijesti nadležnom tijelu kaznenog progona da je moguće počinjeno kazneno djelo za koje se kazneni progon poduzima po službenoj dužnosti u javnom interesu. Logično, samo određeni sudionici prethodnog kaznenog

⁸⁰ OsPu-Po br. K-236/16 od 3. travnja 2017.

⁸¹ Maršavelski, Aleksandar, Curenje poruka iz pametnog „telekrana“, Autograf, 23. 2. 2023.

⁸² Nacrt Prijedloga, str. 3.

⁸³ Čl. 35. st. 1. Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor (Narodne novine, br. 74/15; dalje u tekstu: JMNP).

postupka imaju mandat objavljivanja sadržaja pojedine radnje provedene u sklopu kaznenog progona, istraživanja, istrage kaznenog djela. Dodatno u tom dijelu prilikom saopćavanja moraju voditi računa o zaštiti specifičnih prava, ponajprije privatnosti,⁸⁴ osobe osumnjičenika ili predmnijevanog počinitelja prijavljenog kaznenog djela koje je predmet prethodnog kaznenog postupka.

5.4. Pravo javnosti da sazna informacije od javnog interesa

Javnost ima ustavno pravo (čl. 117. st. 1. Ustava RH) nazočiti radnjama kaznenog postupka, ali ne i svim radnjama u okviru prethodnog kaznenog postupka. Na taj je način i u tom dijelu uvid javnosti u sadržaj (prethodnog) kaznenog postupka ograničen. Štiti se pretpostavka nedužnosti⁸⁵ (čl. 28. Ustava RH); pravo privatnosti sudionika kaznenog postupka; objektivno utvrđivanje činjenica, pri čemu se u prethodnom kaznenom postupku ne radi o (potpunoj) dokazanosti određene činjenice, već samo o opravdanosti sumnje, koja se kreće u različitim stupnjevima vjerojatnosti, od male („slučajnosti“, njem. *Überzufälligen*) do visoko vjerojatne;⁸⁶ neovisnost i nepristranost suda i državnog odvjetništva; pravo na pravičan postupak. Sporan je trenutak u kojemu svekolika javnost stječe pravo na obavijest o činjenicama i podacima glavnim za ispravnu odluku o postojanju osnova sumnje da su ostvarena zakonska obilježja točno određenog kaznenog djela te da egzistira relevantan stupanj sumnje da je konkretna fizička osoba počinitelj. Državnom odvjetništvu i kriminalističkoj policiji mora se dati prostora i vremena da obave funkciju istraživanja kaznenog djela. Vrijeme za provedbu prethodnog kaznenog postupka svakako je ograničeno zakonskim putem,⁸⁷ pa i moguće zainteresirana javnost

⁸⁴ „Ako način na koji se zakoni primjenjuju u praksi ne daje dovoljnu zaštitu podacima iz privatne komunikacije, koji su pribavljeni tajnim mjerama za potrebe kaznenog postupka, a koji su objavljeni u medijima, to može dovesti ne samo do povrede prava na privatnost iz članka 8. Konvencije, nego i do povrede prava na djelotvorno pravno sredstvo iz članka 13. Konvencije.“ Burić, Zoran; Ivičević Karas, Elizabeta, Nejavnost istrage, prava okrivljenika i sloboda medija, Informator br. 6775 od 17. ožujka 2023., str. 1–4.

⁸⁵ Cjelokupno djelovanje tijela kaznenog progona mora se mjeriti prema načelu presumpcije nevinosti. Birklbauer, Alois; Wess, Norbert, Öffentlichkeit im Strafprozess, Journal für Rechtspolitik vol. 29, 2021, str. 278.

⁸⁶ Roxin, Claus; Schünemann, Bernd, Strafverfahrensrecht, 29., novoizmijenjeno izdanje, C. H. Beck, München, 2017, str. 165.

⁸⁷ Državni je odvjetnik dužan donijeti odluku o kaznenoj prijavi u roku od šest mjeseci od dana upisa prijave u upisnik kaznenih prijava (čl. 206.b st. 1. ZKP-a). Istraga se mora završiti u roku od šest mjeseci od dana pravomoćnosti rješenja o provođenju istrage (čl. 229. st. 1. ZKP-a). Državni odvjetnik ili sudac istrage završava istraživanje kad su provedene dokazne radnje propisane ZKP-om, a stanje stvari dovoljno je razjašnjeno da se može podignuti optužnica ili odbaciti kaznena prijava (čl. 213. st. 5. ZKP-a).

mora pričekati pravi trenutak da sazna željeno o rezultatima istrage. „Tijekom prethodnog postupka prikuplja se niz dokaza, od kojih će u pravilu samo neki poslužiti kao temelj za optužnicu. Premda su političari pod većim nadzorom medija, i oni imaju pravo na zaštitu privatnosti. Dokazi pribavljeni zakonitim dokaznim radnjama koje snažno zadiru u pravo na privatnost (poput snimki tajnog nadzora nad sredstvima komuniciranja ili dokaza pribavljenih pretragom privatnih mobilnih telefona i slično) namijenjeni su korištenju u pravno uređenom kaznenom postupku.“⁸⁸

Kako ne bi bilo dvojbe da se novinari koji rade svoj posao profesionalno kod ovog kaznenog djela mogu pojaviti isključivo kao poticatelji ili pomagači,⁸⁹ jasno bi trebalo propisati razlog isključenja protupravnosti kada je djelo počinjeno u pretežito javnom interesu. Međutim, ako takav razlog neće biti izričito propisan, on se može izvesti iz čl. 300. st. 2. KZ dopuštenom analogijom u korist počinitelja. Također, i za prijavitelje nepravilnosti (tzv. „zviždače“) bit će isključena protupravnost po načelu jedinstva pravnog poretka temeljem čl. 10. Zakona o zaštiti prijavljivanja nepravilnosti, koji propisuje pod kojim uvjetima prijavitelj nepravilnosti ne odgovara za kršenje bilo kakva propisa.

5.5. Priopćenje tijela kaznenog progona kao način obavještanja zainteresirane javnosti o tijeku kaznenog progona i postupka

Državni odvjetnik može izvijestiti javnost o tijeku postupaka koji se vode pred državnim odvjetništvom, a koji su zakonom određeni tajnima ili nejavni- ma kad za to postoji poseban interes javnosti (čl. 23. st. 3. Poslovnika). Kada za to postoji poseban interes javnosti, priopćenje po ovlasti čelnika državnog odvjetništva može dati i zamjenik koji provodi pojedinu radnju (čl. 60. st. 2. ZDO-a). Nije propisano što podrazumijeva i/ili obuhvaća poseban interes javnosti, premda se kroz praksu iskristaliziralo da su to primjerice slučajevi oče- vida na licu mjesta, situacije koje mogu prouzrokovati uznemirenost šireg kru- ga ljudi, skandali, odnosno tzv. afere, kriminalitet „bijelih ovratnika“, smrtna posljedica kaznenog djela itd. Navedeno su zakoniti, dakle, ovlašteni slučajevi priopćavanja sadržaja prethodnog kaznenog postupka, zbog čega su državni odvjetnici, odnosno zamjenici državnog odvjetnika koje je čelnik državnog odvjetništva ovlastio za davanje priopćenja, ekskulpirani kao mogući adresati nove kaznenopravne norme. Poseban interes javnosti jest *conditio sine qua non* da bi ovlašteni progonitelj u javnom interesu dao informacije koje mogu kompromitirati tijek i ishod prethodnog postupka.

⁸⁸ Burić, Ivičević Karas, *op. cit.* u bilj. 84.

⁸⁹ U obrazloženju Prijedloga novele netočno piše da novinari ne mogu odgovarati.

5.6. Obilježja novog kaznenog djela neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje

Predloženom dopunom KZ-a, kroz odrednice novouvedenog čl. 307.a, inkriminirano je kazneno djelo čiji zakonski opis glasi: „Pravosudni dužnosnik ili državni službenik u pravosudnom tijelu, policijski službenik ili dužnosnik, okrivljenik, odvjetnik, odvjetnički vještbenik, svjedok, vještak, prevoditelj ili tumač koji tijekom prethodnog kaznenog postupka koji se na temelju zakona smatra nejavnim, neovlašteno otkrije sadržaj izvidne ili dokazne radnje, s ciljem da ga učini javno dostupnim kaznit će se kaznom zatvora do 3 godine.“

5.6.1. Počinitelj djela

Izrijeком su determinirani potencijalni počinitelji kaznenog djela. Radi se o zatvorenom krugu (lat. *numerus clausus*) mogućih adresata kaznene norme i povredi posebne obveze – čuvanja tajne ili tajnosti prethodnog postupka (njem. *Vorverfahren* ili *Ermittlungsverfahren*). Pravosudni dužnosnici su suci⁹⁰ i državni odvjetnici (čl. 117. st. 1. ZDO-a). Sporni su određeni poimence navedeni, posebice „policijski dužnosnik“, budući da temeljni propisi⁹¹ što uređuju materiju rada i unutarnjeg ustrojstva policije – Zakon o policiji (Narodne novine, br. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19; dalje u tekstu: ZP) i Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (Narodne novine, br. 76/09, 92/14, 70/19; dalje u tekstu: ZPPO) – ne poznaju navedeni termin, ni izraz, ni funkciju. Razlikuju se rukovodeći policijski službenici i glavni ravnatelj policije od policijskih službenika (čl. 15. ZP-a), pa je zakonodavac pretpostavljano imao na umu navedeno razlikovanje. ZKP u čl. 335. st. 1., nakon utvrđenja da posebne dokazne radnje izvršava policija, propisuje da su službene i odgovorne osobe koje sudjeluju u postupku odlučivanja i izvršenja radnji iz čl. 332. ZKP-a dužne kao tajnu čuvati sve podatke koje su saznale u svezi s radnjama. Krug počinitelja kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a tu se širi i obuhvaća, primjerice, zapisničare u državnim odvjetništvima kao državne službenike⁹² u pravosudnom tijelu.

⁹⁰ Zanimljivo je primijetiti da Zakon o sudovima (Narodne novine, br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23) izričito ne titulira suce kao pravosudne dužnosnike, nap. a.

⁹¹ Klasifikacija radnih mjesta policijskih službenika, koja uključuje i kategoriju rukovodećih policijskih službenika, propisana je u čl. 43. st. 1. ZP-a, gdje se također ne spominju policijski dužnosnici.

⁹² Glava IV. ZDO-a. Službenici i namještenici, jednako kao i državni odvjetnici i zamjenici državnog odvjetnika, dodatno su obvezani čuvati tajnost klasificiranih podataka ili podataka koji su zakonom proglašeni tajnima bez obzira na način na koji su ih saznali (čl. 58. st. 1. ZDO-a).

Okrivljenik kao potencijalni počinitelj djela vjerojatno bi ostvarenjem radnje kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a smjerao k olakšanju svoje pozicije u okviru kaznenog postupka. Iskaz osumnjičenika ili okrivljenika u prethodnom kaznenom postupku bilježi se isključivo na DVD mediju kao snimka ispitivanja, dok sam zapisnik, čiji je sastavni dio i popratni sadržaj, ne sadrži izjavu. Uobičajeno se DVD medij predaje branitelju, koji mora biti iz redova odvjetnika (čl. 5. st. 1. ZKP-a), stoga vrlo jednostavno, odavanjem sadržaja iskaza okrivljenika, odvjetnik može doći pod lupu kaznenog progona. Odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom može zamijeniti odvjetnika kao branitelja samo u postupku pred općinskim sudom za kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina (čl. 65. st. 4. ZKP-a). Svjedok, vještak, prevoditelj i tumač dolaze u obzir kao počinitelji u situacijama sudjelovanja, svaki u odgovarajućoj ulozi, tijekom provedbe procesne radnje za koju je generalno ili izričito predviđena tajnost: provođenje odgovarajuće dokazne radnje u sklopu istraživanja (čl. 213. st. 3. ZKP-a), postupovne radnje tijekom istrage koja je rješenjem državnog odvjetnika određena dijelom ili u cijelosti kao tajna (čl. 231. st. 2. ZKP-a), dokazno ročište koje je sudac istrage odredio tajnim (čl. 237. st. 4. ZKP-a), saslušanje ugroženog svjedoka (čl. 295. st. 7. ZKP-a).

5.6.2. Zakonom propisani stadiji prethodnog kaznenog postupka kao nejavni

Nejavno je postupanje u okviru prethodnog kaznenog postupka zakonom propisano u dva slučaja: (i) prilikom provođenja istraživanja, od trenutka dostave okrivljeniku obavijesti po čl. 213. st. 2. ZKP-a, i (ii) kada se provodi istraga, na temelju izričite odrednice čl. 231. st. 1. ZKP-a. Prema predloženoj formulaciji bića kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a, uvažavajući dio radnje gdje se odaje sadržaj izvida, znajući da za njih procesni zakon izravno ne uređuje nejavnost, proizlazi da se ne bi mogla primijeniti norma jer materijalni zakon uvjetuje odavanje sadržaja dijela prethodnog kaznenog postupka koji se prema (posebnom, procesnom) zakonu smatra nejavnim. S druge strane, postupanje tijekom izvida izrijekom je utvrđeno kao tajno (čl. 206.f st. 1. ZKP-a).⁹³ Tajnost je predviđena u pogledu sadržaja radnji i osoba koje su sudjelovale u provede-

⁹³ Prof. dr. sc. *Zlata Đurđević*, u okviru okruglog stola pod nazivom „Načelo javnosti kaznenog postupka: anomalija ili esencija vladavine prava“, konstatirala je da postoje tri oblika javnosti kaznenog postupka; izvidi – tajni, istraga – nejavna i rasprava – javna. Novokmet, Ante, XXXIII. redovito savjetovanje: Razmjena znanja, iskustva i ideja kaznenopravne znanosti i kaznenog pravosuđa u uvjetima „novog normalnog“, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 28, br. 1, 2021, str. 203.

nju posebnih dokaznih radnji (čl. 332. ZKP-a) na temelju striktno odrednice čl. 336. st. 2. ZKP-a.

5.6.3. Otkrivanje sadržaja izvida ili dokazne radnje u srži kaznenopravne represije

Za ostvarenje zakonskih obilježja kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a dovoljna je reprodukcija sadržaja, i to je predmet norme. Nije nužno da počinitelj predoči javnosti konkretan dokument, primjerice zapisnik o saslušanju u svojstvu svjedoka ili nalaz i mišljenje vještačenja. Ne traži se ni da konkretno pismeno, nastalo za potrebe prethodnog kaznenog postupka, mora biti objavljeno u bitnim dijelovima, već da je priopćen određeni dio sadržaja koji je propisan kao tajan. Sudska praksa morat će iznjedruti odgovor na pitanje koji će i koliki dio sadržaja izvidne ili dokazne radnje predstavljati dostatnu kriminalnu količinu za iniciranje kaznenog progona zbog sumnje na počinjene novog kaznenog djela. U konačnici, neprecizan je i naziv kaznenog djela, jer bi umjesto izraza „otkrivanje“ bilo jasnije da je upotrijebljena riječ „odavanje“, koja nedvosmisleno stremi prokazivanju, odnosno upravo izdavanju nekog tajnog sadržaja. Svrha je normiranja sankcioniranje prokazivanja izdvojenih segmenata prethodnog kaznenog postupka, određenih kao nejavnih radnji i mjera.

5.6.4. Posljedica kaznenog djela iz čl. 307. a. KZ-a

U slučaju kaznenog djela neovlašteno otkrivanje sadržaja izvidne ili dokazne radnje posljedica je zakonsko obilježje djela. Kod kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a posljedica se realizira u trenutku otkrivanja bitnog dijela sadržaja izjave ili radnje koja je proglašena nejavnom, odnosno tajnom. Kod osuda zbog počinjenja kaznenog djela iz čl. 307. st. 1. KZ-a sudovi su u činjeničnom opisu djela obvezno navodili da je osuđenik bio propisno upozoren na tajnost izvida.⁹⁴ Zapisnik o ispitivanju okrivljenika ne sadrži njegov iskaz, nego se on bilježi samo na snimci (čl. 275. st. 5. ZKP-a), što može biti ključno pitanje prilikom ostvarenja obilježja kaznenog djela u takvu modalitetu. Okrivljenik ili, primjerice, branitelj, koji najčešće zadržava snimku prvog ispitivanja okrivljenika pred državnim odvjetnikom, može postati počinitelj ako javno obznaniti ili učini dostupnim sadržaj audio-videosnimke dokazne radnje ispitivanja okrivljenika u okviru prethodnog kaznenog postupka, što je uobičajena pojava

⁹⁴ OksZG br. 11. K-1123/16-44 od 9. svibnja 2019.; OksZG br. 11. K-1725/19-9 od 9. lipnja 2021.; OsPu-Po br. K-10/22-2 od 9. veljače 2022.; OsVu br. 7 K-52/2022-2 od 6. svibnja 2022.

s obzirom na to da okrivljenik mora biti ispitan prije podizanja optužnice (čl. 341. st. 4. ZKP-a) ili prije završetka istrage (čl. 233. st. 1. ZKP-a).

5.6.5. Namjera počinitelja

Da bi ostvario zakonska obilježja kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a, počinitelj mora postupati s izravnom namjerom. Posljedica je djela javna dostupnost sadržaja provedene dokazne radnje ili određene radnje u okviru izvida kaznenog djela. Radi se o materijalnom kaznenom djelu,⁹⁵ i to povrjeđivanja, što znači da će potencijalni počinitelj moći biti kažnjen samo ako se realizira zabranjena posljedica. Uvjetno rečeno, prvi dio namjere počinitelja jest razvijena svijest da nema ovlast otkriti sadržaj provedene dokazne radnje ili službene bilješke, odnosno zapisnika o poduzetoj mjeri ili radnji u okviru izvida kaznenog djela. Zatim slijedi opisani dio da to izvrši javno, u nakani da šira javnost stekne uvid u „zabranjeni“ sadržaj. Pristup tako obznanjenom sadržaju izdvojenog dijela prethodnog kaznenog postupka dopušten je samo određenim osobama, a potencijalni je počinitelj svjestan navedene činjenice i želi ili je siguran da će ostvariti naumljeno, uključujući i nastup zabranjene posljedice djela. Realizacija namjere, pretpostavlja se, u najvećem će broju slučajeva uslijediti korištenjem mogućnosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija.

6. PRECIZIRANJE ZAKONSKOG OPISA KAZNENOG DJELA NASILJE U OBITELJI (ČL. 179. a KZ-a)

Nesporna je uska povezanost prekršaja i kaznenog djela nasilja u obitelji ne samo zbog blanketne norme kaznenog djela. Najnovijom izmjenom opisa kaznenog djela normirani su zahtjevi da protupravna radnja počinitelja mora imati obilježja grubog, učestalog, odnosno „na drugi način“ teškog kršenja propisa o zaštiti od nasilja u obitelji. Uvođenjem generalne klauzule očigledno se stremi izbjegavanju praznina u zakonskom opisu djela, uz usporedbu mogućih životnih situacija u ustaljenom tipu kaznenog djela. „Generalna klauzula jedan je od normativnih (vrijednosno) pravnih pojmova. Zakonodavac ga često koristi kako bi općenitom formulacijom obuhvatio što više činjenica. Namjera je da se zakonski tekst oslobodi suvišnih značajki, ali da se u isto vrijeme izbjegne rizik od neželjenog sužavanja opsega primjene zakonskog teksta.“⁹⁶ Počinitelj se mora odnositi naspram žrtve surovo, nemilosrdno. Izostavljena je

⁹⁵ Novoselec, Martinović, *op. cit.* u bilj. 7, str. 75.

⁹⁶ Creifelds, *op. cit.* u bilj. 69, str. 597.

posljedica u vidu izazivanja dugotrajne patnje žrtve. Glavna posljedica ostaje stoga zlonamjerno umanjivanje vrijednosti žrtve kao osobe, jedinstvene individue. Nasilnik svojim ponašanjem obezvređuje žrtvu⁹⁷ pokušavajući i, nažalost, nerijetko uspijevajući prikazati je bezvrijednom u svakodnevnom životu, u vlastitim očima i u očima drugih.⁹⁸ Kod potonjih ponašanje počinitelja izaziva sažaljenje za žrtvu obiteljskog nasilja u očima objektivnog, posrednog promatrača.

7. NAMETLJIVO PONAŠANJE

Cilj izmjene čl. 140. KZ-a jest da se obuhvati veći broj slučajeva neželjenog nametljivog ponašanja uklaňanjem zahtjeva da se nametljivo ponašanje mora vršiti ustrajno i kroz dulje vrijeme. Sudska je praksa od uvođenja kaznenog djela iz čl. 140. KZ-a iznašla određene kriterije i postavila standarde u pogledu

⁹⁷ Ponižavajući položaj što je posljedica kaznenog djela iz čl. 179.a KZ-a jest položaj koji u očima trećih osoba izaziva sućut ili sažaljenje nad poniženom osobom. Moslavac, Bruno, Korištenje (prihvaćanje) blagodat i nesvjedočenja žrtve (prijavitelja) nasilničkog ponašanja u obitelji, Hrvatska pravna revija, br. 6/2010, str. 94.

⁹⁸ „Optuženik je s ciljem da zlonamjerno povrijedi samopoštovanje žrtve, učestalo verbalno i fizički zlostavljao suprugu zbog čega je žrtva jednom pokušala suicid uzevši veću količinu različitih tableta, najmanje jednom mjesečno fizički nasrtao na suprugu, bacao je na tlo i gušio, zbog čega je jednom prilikom zbog ozljeđivanja žrtve krv tekla po zidovima kupaoice što je naknadno sama morala očistiti, a jednom prilikom zbog intenziteta batina po tijelu je imala crne hematome, koje događaje tijekom godina nije prijavljivala zbog izrazitog straha, dovodeći time suprugu u ponižavajući položaj i ugrozivši njeno dostojanstvo do te mjere da svaki put kada povisi ton glasa ista se od straha pomokri u gaće.“ (OsVt br. 2 K-17/2020-4 od 24. siječnja 2020.). „Optuženik je u alkoholiziranom stanju, u cilju da obezvrijedi kao osobu svoju izvanbračnu suprugu, bez ikakvog razloga i povoda odgurnuo ju na krevet, ugurao joj ruku u usta i izvadio zubnu protezu, nakon čega joj je u usta istodobno ugurao i točio bocu s vinom i bocu s pivom, te joj u više navrata rekao da je kurva i drolja, povrijedivši time njeno dostojanstvo.“ (ŽsZg br. 7 Kž-1105/2021-3 od 7. prosinca 2021.). „Optuženica je bezrazložno i učestalo, dovodeći se u alkoholizirano stanje, u cilju da obezvrijedi kao osobu svoju majku vrijeđala riječima i psokama: ‘kurvo, jebo ti bog mater, pička ti materina!’, psovala joj oca i braću, tjerala je van iz kuće, nakon čega ju je vrijeđala pred susjedima kod kojih je tražila pomoć, govorila neka se smjesti u dom, gurala joj novčanice u usta kad bi joj prigovarala zbog prekomjernog trošenja novca.“ (OsVt br. 6 K-317/2021-21 od 13. prosinca 2021. potvrđena presudom ŽsZg br. 9 Kž-473/2022-3 od 24. svibnja 2022.). „Optuženik je u nakani da svoju izvanbračnu suprugu omalovaži i nanese joj psihičku bol vrijeđao i psovao, govorio da je ‘ništ koristi’, smeće, da ništa ne radi i samo spava, da je kurvetina... kojim ponašanjem je kod žrtve izazvao opravdani osjećaj straha, srama i poniženja.“ (OsBj br. K-336/2021-21 od 2. prosinca 2021.). „Okrivljenik je u alkoholiziranom stanju napadao i omalovažavao suprugu govoreći joj da je krava, kobila, psovao joj majku, uskraćivao novac, prilazio s namjerom da je udari, a ona se u strahu izmicala i sklanjala od njega, koje ponašanje je kod oštećenice izazvalo strah, sram i poniženje.“ (ŽsZg br. 7 Kž-82/2023-3 od 21. ožujka 2023.).

zahtjeva što se smatra „ustrajno i kroz dulje vrijeme“. Zauzeti su jednako pozitivan⁹⁹ i negativan¹⁰⁰ stav u tom pogledu. Ne treba očekivati poplavu kaznenih prijava jer je zakonodavac zadržao rješenje o progonu po prijedlogu oštećenika, što disponiranje procesom suštinski prebacuje na žrtvu, gdje se u praksi pokazalo da nerijetko dolazi do obustave postupka ili odbačaja kaznene prijave. Oštećenik kod kaznenih djela gdje je nužan njegov prijedlog za progon počinitelja kaznenog djela slobodno disponira procesnim ovlaštenjem nadležnom tužitelju u javnom interesu (čl. 47. st. 1. i 2. ZKP-a). Progon *ex officio* rezerviran je za modalitet djela na štetu bliske osobe, što je karakteristično upravo za nametljivo ponašanje, nakon završetka intimne veze, bračne ili izvanbračne zajednice i sličnih kontakata, s čime se jedna strana ne može pomiriti.

8. NAPUŠTANJE ŽIVOTINJA

Predložena novela među kaznena djela protiv okoliša uvodi novo kazneno djelo napuštanja životinja u čl. 205.a KZ-a. Predložena inkriminacija predstavlja visoko razvijen stupanj društvene svijesti¹⁰¹ o potrebi zaštite uistinu nemoćnih – životinja. Iako je ovo kazneno djelo propisano kao *delictum communium*, može ga počiniti samo vlasnik ili posjednik životinje. Pritom su objekt ovog kaznenog djela domaće životinje, kućni ljubimci ili uzgojene divlje životinje i druge životinje držane pod nadzorom čovjeka u smislu čl. 6. st. 1. toč. 1. Zakona o zaštiti životinja, pri čemu se zakon primjenjuje na sve životinje kralježnja-

⁹⁹ „Ustrajnost optuženice da kod oštećenice izazove osjećaj nelagode i straha vidljiv je i u tome da je nazivala oštećenicu sa fiksnog, mobilnog zatim i skrivenog broja te da je poslala veliku količinu pisama. Učestalost kontakata i upornost optuženice da ih ostvari potvrđuju da je ponašanje optuženice imalo karakter ustrajnosti kroz duže vrijeme.“ (OsVt br. 6 K-125/2019-3 od 21. svibnja 2019.).

¹⁰⁰ „Nesporno je da se optuženik nakon pokretanja postupka oduzimanja poslovne sposobnosti i po upoznavanju da će mu za skrbnika biti postavljena oštećenica počeo neprimjereno odnositi prema istoj, a što se ogledalo u tome da je dolazio do mjesta ostavljanja njenog automobila, sačekivao njezin odlazak s radnog mjesta, dolazio do mjesta prebivališta te tijekom više sati promatrao kuću oštećenice. Nesporno je da optuženik s oštećenicom nije uspostavljao bilo kakav oblik komunikacije, niti je na reagiranje ravnateljice Centra, pojedinih radnih kolega oštećenice, mijenjao u bitnome svoje ponašanje, koje se počelo mijenjati pokretanjem sudskog postupka. Međutim, po mišljenju ovog suda takvi postupci ne mogu se podvesti pod ustrajno i kroz dulje vrijeme praćenje ili uhođenje oštećenice da bi ono objektivno moglo izazvati strah za njenu vlastitu sigurnost.“ (OsVt br. 6. K-264/14-25 od 16. srpnja 2014.).

¹⁰¹ Životinje su živa bića kao i ljudi te zaslužuju da se ljudi pravilno ophode s njima, što podrazumijeva kvalitetan i učinkovit pravni sustav. On je glavni preduvjet funkcioniranja bilo koje pravne države u kojoj dominira vladavina prava te stabilno društvo. Nedić, Tomislav, Pravni sustav zaštite života, zdravlja i dobrobiti životinja – bioetički pristup u pravnom okviru, Socijalna ekologija, vol. 27, br. 1, 2018, str. 88.

ke, ali se ne primjenjuje na ribolov (čl. 3. st. 1. i 3.).¹⁰² U Obrazloženju se navodi da radnja napuštanja koja „*nema obilježje trajanja kako je predviđeno ovim kaznenim djelom pokrivena je prekršajnom odgovornosti sukladno Zakonu o zaštiti životinja*“, iako je privremeno napuštanje *contradictio in adiecto*. Stoga će ovo kazneno djelo trebati tumačiti restriktivno – u skladu s načelom fragmentarnosti kaznenog prava i načelom *ultima ratio* (čl. 1. KZ-a). Bilo bi bolje rješenje da zakonodavac ili prebaci prekršaj iz čl. 86. st. 1. toč. 9. Zakona o zaštiti životinja u cijelosti u KZ ili da napuštanje životinja predstavlja kazneno djelo samo u težim slučajevima, poput onih propisanih u predloženom st. 2., gdje se propisuje kao kvalificirani oblik kaznenog djela napuštanja životinja kada je napuštanjem prouzročena (nehajno) smrt životinje ili je napušten veći broj životinja.¹⁰³ U st. 3. posebno se propisuje obvezno oduzimanje životinje.

9. ZAKLJUČAK

Osma novela Kaznenog zakona bavi se dijametralno različitim temama – od teškog ubojstva ženske bliske osobe, preko neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje do napuštanja životinja. U ovom smo se radu prvenstveno fokusirali na kritički osvrt na prva dva kaznena djela, koja su već izazvala javnu polemiku.

Predloženo novo kazneno djelo teškog ubojstva ženske bliske osobe iz čl. 111.a KZ-a potrebno je preformulirati u rodno utemeljeno ubojstvo žene te bi ga bilo bolje uvrstiti u čl. 111. KZ-a. Iako sadržajno uvođenje femicida kao kvalifikatornog oblika ubojstva nije nužno, njegovo uvođenje poslat će snažnu generalnopreventivnu poruku za ovaj najteži oblik nasilja nad ženama te će olakšati statističko praćenje ovog kaznenog djela. Pritom je važnije od uvođenja femicida da se u čl. 87. definira rodno utemeljeno nasilje nad ženama kao kvalifikatorna, odnosno podredno otegotna okolnost kod svih kaznenih djela. Na taj bi se način mogla umanjiti ružna slika blagosti kažnjavanja slučajeva nasilja nad ženama. Međutim, više od toga potrebno je mijenjati društvenu svijest o ovom problemu i posebno educirati praktičare kako bi zakonske novine zaživjele u praksi onako kako su zamišljene.

¹⁰² Iznimno se Zakon primjenjuje i na glavonošce iz razreda *Cephalopoda* koji se koriste u znanstvene svrhe (čl. 3. st. 2. Zakona o zaštiti životinja). Napuštanje takvih životinja na kopnu značilo bi njihovo namjerno ubijanje, pa bi se ovdje prije radilo o ubijanju ili mučenju životinja iz čl. 205. KZ-a, dok njihovo puštanje u more ne bi bilo kažnjivo, osim ako bi to imalo druge negativne posljedice.

¹⁰³ O tumačenju „većeg broja“ usp. Maršavelski, Aleksandar, Neodređene ili određene vrijednosti kao obilježja kaznenih djela i sankcija u kaznenom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16, br. 1, 2009, str. 128–129.

Inkriminacijom iz čl. 307.a KZ-a pruža se kaznenopravna zaštita postupku istraživanja ili istrage kaznenog djela kao najvažnijim segmentima prethodnog postupka, iako bi u sferi nejavnosti možda bila prikladnija stegovna odgovornost aktera koji otkrivaju sadržaj dokazne radnje, upravo radi razlikovanja od „tajni“, koje su već zaštićene kaznenim pravom. Zakonska obilježja djela iz čl. 307.a KZ-a preklapaju se s dijelom opisa od ranije postojećeg kaznenog djela povreda tajnosti postupka iz čl. 307. st. 1. KZ-a kod prethodnog postupka, gdje su osuđenici za to djelo protupravno otkrivali sadržaj izvida odnosno dokaznih radnji. Otkriveni sadržaj izvida nema formu dokaznog materijala, za razliku od sadržaja dokazne radnje, kako sam pojam sugerira. Istovremeno, ni kod dokazne radnje nije riječ o potpunoj dokazanosti određene činjenice, već samo o opravdanosti sumnje na počinjenje kaznenog djela i počinitelja.

Pritom treba voditi računa da se kod ovog kaznenog djela mogu pojaviti i novinari kao poticatelji ili pomagatelji te bi zbog toga bilo poželjno izričito regulirati pretežnji interes kao razlog isključenja protupravnosti, ili će se on primjenjivati po analogiji čl. 300. st. 2. KZ-a u korist počinitelja. Prijavitelji nepravilnosti koji svojim postupanjem ispunjavaju uvjete iz čl. 10. ZZPN-a neće kazneno odgovarati. Svakako, buduća sudska praksa mora iznaći ravno-vjesje između zaštićenih pravnih dobara, uz pouzdano razgraničenje radnje djela i kod elementa nejavnosti ili tajnosti i po pitanju izvida, dokazne radnje ili nekog sljedećeg integralnog dijela prethodnog kaznenog postupka. Državni odvjetnik kao dominantna figura prethodnog kaznenog postupka dužan je uspostaviti balans na relaciji interes javnosti o informacijama o postupcima od javnog značaja putem medija, preko temeljnih prava i sloboda sudionika kaznenog postupka povezanih sa zatvorenošću (nejavnošću) dijelova prethodnog postupka do zaključno javnog interesa za kazneni progon.

Od predloženog dodatnog pooštavanja propisanih kazni kod spolnih delikata treba odustati jer će stvoriti disbalans u odnosu na druga kaznena djela. Osim toga, to ne bi bilo ni potrebno ako bi se propisalo rodno uvjetovano nasilje nad ženama kao otegotna okolnost.

Nadalje, predloženom Novelom želi se pospješiti svrha sigurnosne mjere zabrane približavanja na način da se sudovi obvežu zabraniti pristup okrivljeniku na udaljenost manju od 50 metara, premda je to stvar procjene suda i prognoze budućeg ponašanja počinitelja, što je uvijek upitno.

Na primjeru nametljivog ponašanja kao kaznenog djela Novelom je otklonjen zahtjev da počinitelj mora postupati ustrajno i da radnja izvršenja mora trajati dulje vrijeme, što je zahvat koji bi trebao omogućiti veći broj slučajeva procesuiranja djela. Istovremeno, preciziranje opisa kaznenog djela iz čl. 179.a KZ-a, u javnosti prepoznatog kao središnjeg problema zlostavljanja žena, uvelo je zahtjev za učestalim ili grubim nasiljem da bi poprimilo obilježja kaznenog djela i razlikovalo se od prekršaja. Dodatno je normirana i generalna klauzula

kako bi se prevenirale pravne praznine u ustaljenom obliku kaznenog djela. Posljedica djela zadržala se isključivo na ponižavanju nemoćne žrtve.

Nasilje u obitelji kao dominantno kazneno djelo protiv braka, obitelji i djece, pretpostavlja se, uvjetovalo je i obuhvaćanje cijele navedene skupine kaznenih djela kao onih gdje se osuđeniku može izreći zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora, bez obzira na visinu izrečene kazne. Uslijed normiranja femicida kao zasebnog kaznenog djela predviđeno je i proširenje kataloga kaznenih djela za koja kazneni progon ne zastarijeva.

U pogledu novog kaznenog djela napuštanja životinja nije napravljena jasna distinkcija u odnosu na prekršaj iz Zakona o zaštiti životinja te bi prikladnije zakonsko rješenje bilo prebaciti prekršaj napuštanja životinja u kazneno djelo ili predloženo kazneno djelo ograničiti na teže slučajeve napuštanja životinja, poput onih koji su propisani kao kvalificirani oblici (nehajna smrtna posljedica ili napuštanje većeg broja životinja).

Na kraju, možemo zaključiti da predložena novela u nekim segmentima nije do kraja promišljena, ali se neki od uočenih nedostataka svakako stignu i trebaju otkloniti tijekom zakonodavne procedure.

LITERATURA

1. Birkbauer, Alois; Wess, Norbert, Öffentlichkeit im Strafprozess, *Journal für Rechtspolitik*, vol. 29, 2021, str. 275–286.
2. Burić, Zoran; Ivičević Karas, Elizabeta, Nejavnost istrage, prava okrivljenika i sloboda medija, *Informator* br. 6775 od 17. ožujka 2023., str. 1–4.
3. Creifelds, Carl, *Rechtswörterbuch*, 23., novoizmijenjeno izdanje, C. H. Beck, München, 2019.
4. Crnić, Ivica, *Ustav Republike Hrvatske u praksi*, Organizator, Zagreb, 2018.
5. Fischer, Thomas, *Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen*, 65. izdanje, C. H. Beck, München, 2018.
6. Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, *Kazneno pravo, Opći dio 2: kazneno djelo i kaznenopravne sankcije*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.
7. Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, *Kazneno pravo, Opći dio 1: kazneno pravo i Kazneni zakon*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
8. Maršavelski, Aleksandar, Neodređene ili određene vrijednosti kao obilježja kaznenih djela i sankcija u kaznenom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 16, broj 1, 2009, str. 117–146.
9. Maršavelski, Aleksandar; Juras, Damir, Kritička analiza prijedloga pete novele Kaznenog zakona, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 26, br. 2, 2019, str. 529–559.
10. Moslavac, Bruno, Korištenje (prihvaćanje) blagodati nesvjedočenja žrtve (prijavitelja) nasilničkog ponašanja u obitelji, *Hrvatska pravna revija*, br. 6, 2010, str. 86–99.
11. Munivrana, Maja, Kaznenopravna zaštita od spolnog uznemiravanja, u: Grgurev, I.; Potočnjak Ž. (ur.), *Pravna zaštita od spolnog uznemiravanja*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021, str. 119–151.
12. Nedić, Tomislav, Pravni sustav zaštite života, zdravlja i dobrobiti životinja – bioetički pristup u pravnom okviru, *Socijalna ekologija*, vol. 27, br. 1, 2018, str. 71–94.

13. Novokmet, Ante, XXXIII. redovito savjetovanje: Razmjena znanja, iskustva i ideja kazne-nopravne znanosti i kaznenog pravosuđa u uvjetima „novog normalnog“, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 28, br. 1, 2021, str. 199–209.
14. Novoselec, Petar (ur.), Posebni dio kaznenog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2011.
15. Novoselec, Petar; Martinović, Igor, Komentar Kaznenog zakona, I. knjiga: opći dio, Narodne novine, Zagreb, 2019.
16. Rittossa, Dalida; Škorić Marissabel, Abandoned and Forgotten? Violent Deaths of Previously Abused Female Victims in Croatia, Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, vol. 37, br. 3–4, str. 7–30.
17. Roxin, Claus; Schünemann, Bernd, Strafverfahrensrecht, 29., novoizmijenjeno izdanje, C. H. Beck, München, 2017.
18. Russell, Diana, Preface, u: Radford, Jill; Russell, Diana (ur.), Femicide: The Politics of Women Killing. New York: Twayne Publisher, 1992.
19. Škorić, Marissabel; Rittossa, Dalida, Teško ubojstvo ranije zlostavljane bliske osobe – izbor vrste i mjere kazne u sudskoj praksi, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 29, br. 2, 2022, str. 177–209.
20. Turković, Ksenija i dr., Komentar Kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb 2013.
21. Turković, Ksenija; Maršavelski, Aleksandar, Kaznena djela protiv spolne slobode, u: Cvitanović, Leo *et al.*, Kazneno pravo: posebni dio, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2018, str. 205–226.

Summary

Aleksandar Maršavelski, PhD*
Bruno Moslavac, PhD**

REVIEW OF THE DRAFT PROPOSAL FOR THE EIGHTH AMENDMENT OF THE CRIMINAL CODE

This paper provides a critical review of the Draft Proposal for the Eighth Novella of the Criminal Code (CC), which brings quite a few novelties, the most significant two of which are the introduction of a new criminal offence of femicide under the title “aggravated murder of a female close person” (Article 111.a CC) and the criminalisation of unauthorised disclosure of the content of an inquest or evidential actions (Art. 307.a CC).

The case-study method is used for investigating femicide in praxis before the Novella to compare with aggravated murder cases, the statistical analysis method is used to achieve and compare the overlap between the offence proposed in Art. 307.a CC with the already pre-

* Aleksandar Maršavelski, Associate Professor, University of Zagreb, Faculty of Law; aleksandar.marsavelski@pravo.unizg.hr; ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6196-4212>

** Bruno Moslavac, Senior Prosecutor in the County Prosecutors’ Office in Bjelovar; bruno.moslavac@zdojb.dorh.hr; ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6848-780X>. This paper was prepared in accordance with the provisions of Art. 101.1 of the State Attorney’s Office Act (Official Gazette 67/18, 21/22). All views and opinions presented in the paper are entirely the views and opinions of the authors and in no way represent the views and opinions of the judicial body where the authors are employed.

scribed criminal offence of violation of the secrecy of proceedings under Art. 307.1 CC, and the descriptive method is employed for a full-scale critical review.

The authors argue that the draft definition of femicide needs to be reformulated into the gender-based murder of a woman and included in Art. 111 CC. The introduction of femicide as an aggravated murder is perhaps not necessary, but it would send a strong message of general deterrence to the public for this most serious form of violence against women and facilitate its statistical monitoring. In this regard, the authors consider it important to define gender-based violence as an aggravating circumstance for all criminal acts. The authors also express the view that the proposed incrimination related to Art. 307.a CC overlaps with the criminal offence of violation of the secrecy of proceedings under Art. 307, paragraph 1 CC. At the same time, they believe that it would be desirable to explicitly regulate overriding interest as a reason for excluding illegality, or will it be applied by analogy to Art. 300, paragraph 2 CC in favour of the perpetrator, which is permitted (*in favorem bonam partem*). The authors further argue that the proposed additional tightening of the prescribed penalties for sexual offences should be abandoned because this will create an imbalance in relation to other criminal offences. In addition, they argue that it is necessary to specify the description of the criminal offence of abuse of women under Art. 179.a CC to prevent misdemeanours from being considered criminal offences.

For the conclusion, the authors also critically analyse the remaining provisions of the proposed Novella concerning the offence of sexual harassment and the new criminal offence of animal abandonment.

Keywords: aggravated murder of a female person, femicide, unauthorised disclosure of the content of an investigative or evidentiary action, rape, sexual harassment, domestic violence, stalking, animal abandonment